

Felip de Saleta i Cruixent (1851-1877): vida i obra d'un escriptor romàntic gairebé desconegut*

View metadata, citation and similar papers at core.ac.uk

brought to you by CORE

Josep Camps Arbós
(Universitat Oberta de Catalunya) provided by Re

Antoni Elias de Molins, en el segon volum del seu *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX* [1895], presentava Felip de Saleta i Cruixent en aquests termes: «Fue fácil poeta, de genio vivo, inteligencia clara, algo apasionado y exagerado en sus ideales literarios. En los pocos años que pudo dedicarse á las letras, pues murió joven, reveló que hubiera ocupado un lugar distinguido en nuestro renacimiento literario».¹ Els elogis que mostren aquestes línies, publicades gairebé una vintena d'anys després de la mort de l'escriptor, contrasten amb l'escassa coneixença que se'n té avui dia. No en va Saleta ha estat una figura poc o gens tractada en els estudis literaris del nostre país.² Un parell de mostres d'aquest desconeixement: al volum VII (1986) de la *Història de la literatura catalana*, dirigida per Martí de Riquer, Antoni Comas i Joaquim Molas, només s'hi fa una breu referència en el capítol redactat per

*Agraeixo a Roger Canadell, Josep M. Domingo, Carola Duran i Anna Llovera la lectura d'una primera versió d'aquest article. Les seves observacions han servit per a millorar-lo notablement. Un agraïment que vull fer extensiu al meu pare, Josep Camps Carandell, que fou qui em va parlar per primera vegada del nostre compatriota Felip de Saleta.

1. ANTONIO ELIAS DE MOLINS. *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX*, volum II. Barcelona: Imprenta de Calzada, [1895], p. 556. Al llarg d'aquest treball s'han adaptat a l'ortografia actual les citacions i els títols dels llibres, tant catalans com castellans.

2. Només existeix un treball dedicat íntegrament a la figura del nostre autor: PELEGRÍ HARO I PERICH, «Aproximació a Felip de Saleta, un poeta calellenc de la Renaixença catalana». *La Tralla*, núm. 50 (8 de març de 1980), p. 38-41. També ofereixen dades d'interès sobre l'escriptor els diversos estudis de Carola Duran que anirem desgranant al llarg de la nostra exposició.

Manuel Jorba, «La poesia entre 1859 i 1880», en què s'indica que el primer llibre de Saleta, *Guspíres*, no és més que un «tímid reflex de l'obra de Heine»;³ altrament, en el volum IV (2009) del *Panorama crític de la literatura catalana*, dedicat de manera íntegra al segle XIX, ni tan sols és esmentat.⁴ El present treball, per tot plegat, presenta un doble objectiu: en primer lloc, intenta ser una aproximació —ni que sigui provisional— a la biografia, a les col·laboracions periodístiques i a l'obra literària de Felip de Saleta, un autor que va morir en plena joventut —com el seu coetani Joaquim M. Bartrina o els consagrats Joaquim Folguera, Joan Salvat-Papasseit, Màrius Torres o Bartomeu Rosselló-Pòrcel; segonament, rescatar-lo de l'oblit en què ha restat fins avui dia i, en conseqüència, donar-lo a conèixer als estudiosos i als interessats per la nostra literatura vuitcentista. Un nom al qual pot aplicar-se el concepte encunyat per Ramon Panyella d'«escriptor catalanista de la Renaixença» en tant que construeix la seva imatge des d'un doble vessant: «d'una banda, l'ideari “radical” sobre la llengua i la nació catalanes, i de l'altra, el programa d'acció catalanista en el camp de la cultura i la literatura executat de forma militant i planificada».⁵

Itinerari vital i intel·lectual

Felip de Saleta i Cruixent va néixer a Calella (el Maresme) el 12 de juliol de 1851, a la casa pairal, al número 224 del carrer Sant Jaume.⁶ Va ser el quart fill del matrimoni format per Felip de Saleta i Puig i Josefa Cruixent, importants propietaris rurals maresmencs; el pare, descen-

3. Manuel JORBA. «La poesia entre 1859 i 1880». A: Martí de Riquer, Antoni Comas, Joaquim Molas. *Història de la literatura catalana*, volum VII. Barcelona: Ariel, 1986, p. 211.

4. Enric CASSANY (dir.). *Panorama crític de la literatura catalana*, volum IV. Barcelona: Vicens-Vives, 2009.

5. Ramon PANYELLA. «L'escriptor catalanista de la Renaixença: Francesc P. Briz, el model més pur». A: Ramon Panyella i Jordi Marrugat (ed.). *L'escriptor i la seva imatge. Contribució a la història dels intel·lectuals en la literatura catalana contemporània*. Barcelona: GELCC & L'Avenç, 2006, p. 63.

6. Corregim la data de l'any de naixement, 1852 o 1853, que donen els treballs dedicats a Saleta, a la llum de la documentació de la lleva de 1872 conservada al Museu-Arxiu de Calella. Agraïm a Jordi Pérez i Corrales, del Museu-Arxiu de Calella, aquesta informació.

dent d'una distingida nissaga calellenca, va ser batlle de la ciutat des del primer de gener de 1846 fins al 15 de març de 1847, quan va presentar la renúncia al càrrec.⁷ El matrimoni va tenir quatre fills més: Lluís, l'hereu, que exercí d'advocat fins que a la mort del pare, el 1867, va haver de fer-se càrrec de les propietats de la família i, un any després, va actuar de vicepresident de la Junta Revolucionària de la seva ciutat nadiua; Honorat, militar de gran prestigi, autor de nombrosos llibres de temàtica històrica i militar — com els quatre volums de la *Historia universal dedicada a los ejércitos de España y Portugal* (1872) — i mantenedor, el 1884, dels Jocs Florals de Barcelona; i Concepció i Josepa, de les quals no tenim notícies.

De la infantesa de Saleta, ho desconeixem pràcticament tot. Si acceptem que el text narratiu *Julio*, datat a Calella el 1868, és una autobiografia més o menys encoberta, podríem donar, amb les previsions que fan al cas, per bones algunes de les afirmacions que s'hi fan. Per exemple, que va estudiar al col·legi dels Pares Escolapis, implantat a la vila des d'inicis del segle XIX, o bé que als quinze anys va marxar a Barcelona per iniciar els estudis de lleis. L'arribada a la ciutat, la descriu en passatges de *Julio*:

Fui a Barcelona; recuerdo que entre mis llantos de ausencia asomaba atrevida una sonrisa de satisfacción, pensando en la hermosura y grandeza de aquella ciudad. ¡Más cuanto me engañaba!

Existen hermosuras para unos que entristecen a otros; existen para unos grandezas que oprimen, que ahogan a otros. Hay cosas alabadas, adoradas por unos que son despreciadas, aborrecidas por otros: es que unos lo miran todo con la sensibilidad, y hay inteligencias mezquinas y sensibilidades exquisitas.

Do quier, como en mi pueblo, abría mi interior con sencillez y naturalidad, creyendo que los hombres al ver pesares me ofrecerían consuelos; más ¡ay! que en vez de bálsamo me ofrecían heridas mortales. En aquel mar de hipocresía no podía encontrar una gota de amor ¡y tenía necesidad de amar y ser amado como tenía necesidad de alimentarme para vivir.⁸

7. Cal tenir present que Valeri de Saleta, l'iniciador de la nissaga, nascut a Calella el 1650, va ser un rellevant militar i governador del vescomtat de Cabrera. Defensor dels caputxins, a principis del segle XVIII, avui dia compta amb un carrer a la part nord-est de la població.

8. Felip de SALETA. *Julio*. Barcelona: I. López Bernagosi Editor, [1870], p. 18.

A la capital es va submergir en els ambients revolucionaris — tinguem present que el 1868 s'havia de produir la defenestració de la monarquia borbònica d'Isabel II arran de l'anomenada Revolució de Setembre —, i s'imbuí d'una ideologia progressista que exposà en alguns passatges de *Julio*, com el que reproduïm sobre les injustícies socials, i que serà recurrent a la seva dilatada producció periodística:

Leyendo la historia recorría todos los pueblos, veía sus hechos, sus costumbres, sus leyes, y observando su gradual sucesión creía en el progreso. El absolutismo era para mí un recuerdo, un sueño pasado; la monarquía un árbol de raíces muertas, sin savia, sin vida; porque sus raíces son los privilegios, su savia la superstición, su vida la injusticia; y eso no puede mantenerse en el porvenir. Se me presentaba la república con sus formas puras, encantadoras; con todo el vigor de sus fuerzas vírgenes, con sus principios de igualdad y fraternidad. En ella veía la regeneración de los pueblos, en ella veía la civilización de todo el mundo: yo la halagaba como se halaga la esperanza más sonriente y feliz. En ella veía el cielo de las naciones, porque se parece al cielo de los ángeles. A su impresión maldije el carlismo, el absolutismo, la tiranía, la esclavitud, porque nos humillan, porque roban la dignidad del hombre, porque huellan los derechos mas sagrados; bendije á la libertad porque nos engrandece, porque nos da vida para el espíritu, la vida que desea, la vida que le pertenece. El hombre sin libertad no es hombre.⁹

Després d'una breu estada a Sant Hilari Sacalm, el 1869 Saleta retornà a Barcelona.¹⁰ Va entrar a formar part de la tertúlia que s'aplegava al voltant de la farmàcia de la plaça del Pi, aleshores Botica Central, i de l'entitat de la Jove Catalunya. En conseqüència, farà amistat amb bona part de la jove intel·lectualitat de l'època que maldava per discutir projectes polítics i, tocada d'ambicions literàries i artístiques, intentava difondre-les entre el públic interessat per aquestes qüestions. Podem esmentar, entre d'altres, alguns futurs escriptors catalanistes de la Renaixença com Francesc Ubach i Vinyeta, Antoni Aulèstia i Pijoan, Pere Aldavert, Josep Roca i Roca, Ramon Picó i Campamar, Pere Nanot Renart, Joaquim Riera i Bertran, Jau-

9. Felip de SALETA. *Julio*, p. 20.

10. La notícia procedeix de Pelegrí HARO I PERICH, «Aproximació a Felip de Saleta, un poeta calellenc de la Renaixença catalana», p. 38.

me Ramon i Vidales, Francesc Manuel Pau, Josep Thomàs i Bigas o Isidre Reventós i Amiguet.¹¹ A través de la *Jove Catalunya* —i de *La Gramalla*, la revista nascuda el maig de 1870, un vehicle ideològic al servei del catalanisme social i progressista dels membres més joves de la institució— Saleta va iniciar-se en el món del periodisme: hi va publicar articles d'opinió, alguns amb el pseudònim d'Albert de Palomeras, i textos literaris, majoritàriament poemes.¹² Durant aquests anys l'escriptor calellenc també es mourà en l'òrbita dels Jocs Florals de Barcelona, cosa que fa visible el seu compromís militant amb la Renaixença, i en serà adjunt numerari entre 1869 i 1872 i entre 1875 i 1877.

El 1871 Saleta va fundar una revista per a dones, *La Llar*, de la qual només van aparèixer tres números.¹³ Aquest any esdevé un dels fundadors de *La Renaixensa* i en serà un col·laborador habitual. La mateixa publicació, el mes de juliol, donava la notícia que el jove autor havia enllestit la lletra d'una sarsuela, *Lherba del mal d'amor*.¹⁴ El 1872 Saleta va ampliar el radi d'acció de les col·laboracions: *La Bandera Catalana* i *La Provincia. Periódico Republicano Federal*. En aquesta publicació hi donà a conèixer només dos textos. En el primer, «Cabos sueltos que pueden servir de artículo», amb un nou pseudònim, F. de Lamarck, manllevat del científic evolucionista Jean-Baptiste Pierre Antoine de Monet de Lamarck,¹⁵ proposa una explicació de caire

11. Sobre aquest grup, vegeu Carola DURAN TORT. *Índex de «La Renaixensa»*. Barcelona: Barcino, 1998; i Margalida TOMÀS. «La Jove Catalunya: entre la literatura i la política». A: *La Jove Catalunya. Antologia*. Barcelona: La Magrana, 1992, p. V-XLIV.

12. Sobre la identificació de Saleta amb el pseudònim d'Albert de Palomeras, vegeu els arguments de Carola DURAN TORT. *La Renaixença, primera empresa editorial catalana*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001, p. 31, nota 43.

13. Vegeu Carola DURAN TORT. «La Llar (1871), efímera publicació femenina». A: *Professor Joaquim Molas. Memòria, escriptura, història*, volum I. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2003, p. 389-398.

14. ANÒNIM. «Noves». *La Renaixensa*, núm. 11 (1 de juliol de 1871), p. 143. No hem pogut localitzar cap exemplar d'aquesta obra.

15. Un pseudònim que, anteriorment a Saleta, s'havia atribuït per part dels estudiosos a Valentí Almirall, Pompeu Gener i Narcís Roca i Ferreras. Vegeu Xavier VALL. «Aspectes de la "modernitat" al segle XIX». A: Ramon Panyella (ed.). *Concepcions i discursos sobre la modernitat en la literatura catalana dels segles XIX i XX*. Lleida: Punctum & GELCC, 2010, p. 16; i Rosa CABRÉ. «Realisme i crea-

racionalista per a la ideologia carlina (cal tenir present que el 1872 s'havia iniciat la Tercera Guerra Carlina): «es la manifestación, más o menos conveniente, de una multitud que no se considera capaz de mantenerse impasible ante los rudos ataques de ineptos e infames gobernantes»; tanmateix, el futur del govern no resideix en la monarquia, sigui del bàndol alfonsí o carlí, sinó en «la república federal para cuando las circunstancias, impulsadas por el progreso, demanden por la vía ordinaria un nuevo estado de cosas».¹⁶ El segon text és el poema «Me'n vaig»: hi tracta un tema que serà recurrent en la seva producció com és el de la por a l'oblit per part de l'estimada i la perennitat del sentiment amorós: «mentre tot passa, fins lo món que roda / esperant altre món de nova saba, / al fons del cor hi viu, amb plena vida, / un record immortal que l'afalaga».¹⁷

El 20 de maig de 1873 *La Renaixensa* recollia la notícia de la imminent publicació del primer llibre de Saleta: «Hem llegit algunes de las poesies i balades en prosa que formen part de la col·lecció que amb lo títol de *Segones flors* està a punt de donar a la impremta lo nostre col·laborador en Felip de Saleta. Per les que hem llegit no podem menos de felicitar a l'autor, quals composicions, atesa l'originalitat de son desarrollo, judiquem seran ben rebudes pel públic».¹⁸ Dos anys després, el 1875, va veure la llum el recull de poemes *Guspíres*. En donava una primera notícia el número de *La Renaixensa* del 15 de febrer: «Està també molt avançada la impressió d'un altre aplec de poesies de D. Felip de Saleta. Esperem veure-les publicades per a ferne també la crítica en lo lloc corresponent».¹⁹ Gràcies a la portadella

ció dins la modernitat». A: Josep M. Domingo i Anna Llovera (ed.). *De realisme. Aproximacions i testimonis*. Lleida: Punctum, 2013, p. 158.

16. F. DE LAMARK [Felip de SALETA]. «Cabos sueltos que pueden servir de artículo». *La Provincia. Periódico Republicano Federal*, núm. 38 (17 de novembre de 1872), p. 6-7.

17. Felip de SALETA. «Me'n vaig». *La Provincia. Periódico Republicano Federal*, núm. 41 (28 de novembre de 1872), p. 8.

18. ANÒNIM. «Noves». *La Renaixensa*, núm. 9 (20 de maig de 1873), p. 124. Semblantment a *L'herba del mal amor*, no hem pogut localitzar cap exemplar d'aquest obra. Elias de Molins (*Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX*, volum II, p. 556) inclou a la bibliografia de Saleta un recull en castellà sense datar, *Sueños en verso*, publicat a Girona per la impremta de F. Dorca, i del qual tampoc hem pogut veure cap exemplar.

19. ANÒNIM. «Noves». *La Renaixensa*, núm. 9 (15 de febrer de 1875), p. 340.

de l'aplec, sabem que l'autor havia finalitzat els seus estudis i que ja era «llicenciat en los drets civil i canònic i administratiu», i que, a més, era «soci de mèrit de vàries acadèmies científiques i literàries nacionals i estrangeres».²⁰

Novament a través de *La Renaixesa* sabem que Saleta va publicar el febrer de 1876 una semblança del bisbe calellenc Tomàs Costa i Fornaguera. En transcrivim la notícia: «Amb ocasió de la solemne festa religiosa que tingué lloc a Calella per la consagració del Hm. Sr. D. Tomàs Costa i Fornaguera, bisbe de Lleida, fill d'aquella vila, se repar-tí públicament un follet en català, degut a la ploma del jove escriptor D. Felip de Saleta, que conté la biografia i el retrato en boix de l'indicat Prelat».²¹ Aquest mateix any donava a la impremta *Fantasies*, «una col·lecció de treballs en prosa que en luxosa edició veurà dintre poc la llum pública».²² El volum va arribar als lectors a finals d'any: «Amb lo títol de *Fantasies* ha publicat i posat a la venda en las principals llibrer-ries, D. Felip de Saleta un tomet de prosa catalana molt original per la manera que són tractades las qüestions de què s'ocupa».²³

Saleta va morir a la casa pairal de la seva població nadiua, Calella, de «tuberculosis pulmonar» com resa la partida de defunció, el 8 de setembre de 1877, als vint-i-sis anys d'edat. L'endemà va ser enterrat al panteó familiar. La notícia del traspàs no va passar desapercibuda entre la intel·lectualitat catalana. Ho asseveren algunes de les mostres de condol recollides de la premsa coetània. Així, el 15 de setembre *La Renaixensa* va publicar una nota necrològica escrita per Pere Aldavert en què recordava la llarga amistat que havien mantingut, «el coneixí-em de la infància. Era bondadós en excés i aquesta mateixa bondat li havia fet rebre desenganys als quals no s'hi sabia acostumar. L'afició a la literatura i a l'esperit català se despertà en ell des de noi, encara al

20. A la partida de defunció de Saleta, conservada al Museu-Arxiu de Calella, s'indica que era «abogado».

21. ANÒNIM. «Noves». *La Renaixensa*, núm. 1-2 (28 de febrer de 1876), p. 74. Tampoc ens ha estat possible localitzar cap exemplar d'aquesta obreta.

22. ANÒNIM. «Noves». *La Renaixensa*, núm. 1-2 (14 de setembre de 1876), p. 77.

23. ANÒNIM. «Noves». *La Renaixensa*, núm. 11-12 (27 de desembre de 1876), p. 468.

col·legi, i ja escrivia».²⁴ I, alhora, efectuava una valoració crítica de la seva producció:

Les poesies d'en Saleta estaven plenes de sentiment i intenció i perjudicant-lo moltes vegades la exuberància d'idees que a l'una el ferien, i la gran facilitat amb què versificava. La seva prosa sempre ens havia agradat; no hi vàiem rebuscament sinó naturalitat sense xavacania i les idees sempre polides. No obstant hi hagué un temps en què per alguns no era ben rebuda la prosa d'en Saleta, pot ésser perquè ell sempre es presentava senzill, sense pedanteria ni misteris; llavors publicàrem amb tota reserva uns articles seus amb pseudònim [Albert de Palomoras] que foren molt llegits i comentats, entre conjectures, mentre durà el secret de qui podia ésser son autor, i fins citant-se els noms dels primers escriptors catalans.

En Saleta deixa publicades vàries obres, i segons les converses que últimament amb ell tinguérem, algunes altres de començades. Tot ho ha escampat l'alè de la mort i per gran satisfacció tindrem si podem aplegar alguna fulla esgarriada.²⁵

Quinze dies després, des de la mateixa revista, es donava la notícia que Josep Pella i Forgas estava «reunint los datos per a escriure una memòria necrològica de nostre amic en Felip de Saleta. Com són moltes les composicions que en Saleta tenia esbarriades preguem a tots los que en coneguen alguna se servesquen remetre-la a esta redacció que es cuidarà d'entregar-la al Sr. Pella».²⁶ Com a homenatge al finat, *La Renaixensa* li publicava l'article «Defensa del catalanisme», aparegut anteriorment a *La Gramalla* amb el títol d'«El nostre penó», falcat per una presentació anònima en què s'afirmava que «aquesta mort és la d'un dels més fermes i enardits soldats del catalanisme així literari com polític».²⁷ També la secció de necrològiques del *Calendari Català*, dirigit per Francesc Pelai Briz, es feia ressò de la mort; hi exposava Antoni Careta i Vidal: «En Felip de Saleta ha mort molt

24. [Pere Aldavert]. «Noves». *La Renaixensa*, núm. 8 (15 de setembre de 1877), p. 160.

25. [Pere Aldavert]. «Noves». *La Renaixensa*, núm. 8 (15 de setembre de 1877), p. 160.

26. ANÒNIM. «Noves». *La Renaixensa*, núm. 9 (30 de setembre de 1877), p. 234.

27. Felip de SALETA. «Defensa del catalanisme». *La Renaixensa*, núm. 10 (octubre de 1877), p. 241.

jove deixant publicats dos llibres i diferents treballs en *La Renaixensa* i altres col·leccions». ²⁸ Semblantment, a *La Lluanera de Nova York* l'anònim comentarista assenyalava, en una necrològica que, a més, incloïa Anton Llaberia, Isabel de Villamartín i Adolf Clavé i Flaquer, que «implacable i cruel se mostra la mort amb les naixentes glòries de Catalunya. En poc temps s'ha endut una gabella de plenes i rossejantes espigues que eren lo goig del fèrtil camp del catalanisme. En Felip de Saleta, l'entusiasta catalanista, l'inspirat poeta, lo conegut escriptor, ha mort en Calella, la seva pàtria». ²⁹ Per últim, cal reportar que el 30 de novembre l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques va dur a terme «una vetllada necrològica en memòria dels malaguanyats catalanistes, darrerament finats, Sra. Villamartín i Srs. Sianesi, Saleta, Llaberia, Poch, Rialp i Cadafalch»; ³⁰ el parlament apològic i la lectura de poemes de l'autor calellenc la va realitzar el seu amic Pere Aldavert. ³¹

Tot imitant Lamartine: *Julio*

El primer text de Felip de Saleta de què tenim notícia és *Julio*, una *nouvelle* datada a Calella el setembre de 1868. Tot i que no hi consta la data d'impressió, la podem situar a finals de 1870 ja que l'encapçala, a manera de pròleg, una carta del seu amic Eduard Font i Guitart, datada a Madrid l'agost d'aquest any.

El relat s'inicia amb la troballa que fa el narrador, a la vora d'un riu, dels papers de Julio, un poeta amic seu, recentment traspassat, que expliquen la història dissortada dels seus amors. El manuscrit comença amb el trasllat del jove Julio des d'una vila de tres mil habitants, versemblantment Calella tot i que no se'ns diu el nom, a Barce-

28. Antoni CARETA I VIDAL. «Morts». *Calendari Català*, 1877, p. 14.

29. ANÒNIM. «E.P.D.». *La Lluanera de Nova York*, núm. 32 (desembre de 1877), p. 1.

30. ANÒNIM. «Noves». *La Renaixensa*, núm. 11 (30 de novembre de 1877), p. 403.

31. Sobre aquesta figura emblemàtica de la Renaixença, vegeu CAROLA DURAN TORT. *Pere Aldavert. Una vida al servei de l'ideal*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006; i NÚRIA FLORENSA I SOLER. *Pere Aldavert: l'home, el periodista i el polític catalanista*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007.

lona per a estudiar la carrera de lleis.³² A la capital trava amistat amb una sèrie de joves i coneix una noia, Isabel, de qui s'enamora; tanmateix ella només vol Julio per a divertir-se: «Isabel no me amaba, Isabel me deseaba porque era orgullosa, muy orgullosa. El infierno también desea víctimas y no las ama. Si el infierno amara ya no sería infierno, sería un cielo».³³ Per tal de guarir-se del desengany amorós, un metge li aconsella un canvi radical d'aires i es trasllada a una vila rural on és acollit per un familiar seu. Un dia, passejant per un bosc proper, coneix Teresa, una noia òrfena, a qui compara, de bell antuvi, amb un àngel. Després de diverses vacil·lacions decideix confessar-li el seu amor, que és correspost immediatament per la jove, i que defineix en aquests termes: «Sí, solo el amor puro, el amor del cielo podía dejarnos abandonados con aquella confianza; solo él podía impregnarnos de aquella atracción dulce e irresistible».³⁴ Gràcies a un vell criat de la família, Julio s'assabenta de la història tràgica d'Anita, la germana gran de Teresa, que va embogir per culpa de la seva tia i pel sacerdot de la família que no li van deixar viure l'amor que sentia cap a un jove de classe humil: «la inocente Anita salió del confesionario creyendo una mentira el amor, cuando habría de ser el faro de la verdad aquel lugar, creyó que no debía amar, creyó que el amar era un pecado».³⁵ Quan el protagonista ha de marxar a Barcelona per continuar els estudis de lleis, decideixen escriure's una carta diàriament per tal de no deixar marcir el seu amor. Després d'unes setmanes d'intercanvi, la correspondència queda sobtadament interrompuda. Aprofitant les festes de Nadal, Julio decideix anar al poble per esbrinar el que ha passat i quan hi arriba sent les campanes que toquen a morts. La gent li indica que la difunta és Teresa i que va morir perquè un oncle seu, que volia casar-se amb ella, li va fer creure que ell l'havia abandonada, alhora que interceptava les cartes que li enviava. El manuscrit finalitza amb un extens poema amorós dedicat a Teresa.

Com es dedueix de la presentació de l'argument que hem efectuat, *Julio* és un text que respon als trets essencials del romanticisme. Per

32. Com ja hem apuntat a l'apartat anterior, Saleta podria revestir el personatge de *Julio* amb alguns trets de la pròpia biografia.

33. Felip de SALETA. *Julio*, p. 18.

34. Felip de SALETA. *Julio*, p. 25.

35. Felip de SALETA. *Julio*, p. 33.

exemple, hi trobem l'exaltació del jo; no en va en la temàtica íntima adquireix una notable importància amb l'exaltació dels sentiments envers l'amor. Igualment, la natura es converteix en un correlat de l'ànima del mateix protagonista i acaba essent elevada a la categoria de símbol: «Antes buscaba el bullicio, la algazara; entonces deseaba la quietud, el reposo, la soledad. Antes buscaba compañía, amigos; entonces no deseaba más compañía que la noche, ni más amigos que la naturaleza. Los hombres me habían engañado miserablemente; la naturaleza me ofrecía consuelo».³⁶ També destaca en el relat l'atracció per tot allò que és oposat a la llum i a la raó: hi predominen les atmosferes boiroses, les runes o els cementiris que, com és ben sabut, simbolitzen l'obscur i l'irracional. O, per últim, la crítica a la religió i a l'educació, quan són guiades pel fanatisme, i que mostra la ideologia liberal que va mantenir Saleta al llarg de la seva vida: «¡Cuántas barbaridades le dijo! En nombre del mismo Criador le mandaba enérgica y despóticamente que rompiera esos lazos de su corazón, esa ley divina de lo creado que perfecciona al ser, que circunda el alma con una aureola celestial de inmortalidad».³⁷

Saleta no amaga en cap moment la naturalesa de la font primigènia de *Julio*; no en va el subtítol del llibre ja ens la indica clarament: «Imitación del *Rafael* de Lamartine». Sabem que aquesta obra de l'autor francès va gaudir a l'Estat espanyol d'un notable èxit com ho evidencien les quatre traduccions al castellà impreses el 1849 — no-gensmenys el mateix any que va veure la llum l'original —, una de les quals a Barcelona a càrrec de Víctor Balaguer, la qual, amb tota probabilitat, va usar Saleta per a construir el seu text.³⁸ Per tot plegat,

36. Felip de SALETA. *Julio*, p. 21. Vegem aquesta altra mostra en què la descripció de la natura s'imbrica amb els pressentiments que sent Julio poc abans d'arribar al poble, quan encara no s'ha assabentat de la mort de Teresa: «El cielo estaba cubierto por negros nubarrones, el viento parecía gemir, el relámpago rompía la oscuridad densa, y arrojaba un trueno que imponía. ¡Tan alegres que me habían figurado aquellos días y tan tristes que empezaban a presentarse». Citem de Felip de SALETA. *Julio*, p. 41.

37. Felip de SALETA. *Julio*, p. 32.

38. Altres traduccions del text de Lamartine al castellà daten de 1854, 1857 (reimpreses el 1865, el 1873 i el 1883), 1884 i 1889. Sobre aquestes versions, vegeu José F. MONTESINOS. *Introducción a una historia de la novela en España en el siglo XIX*. Madrid: Editorial Castalia, 1966, p. 215. *Raphael*, a més, va tenir una presència remarcable a la premsa periòdica: n'és una bona mostra els diversos

no és d'estranyar que les semblances entre les dues obres siguin evidents. D'entrada, el recurs del manuscrit trobat per l'amic del poeta, que Saleta titula «Pedazos del corazón», mentre Lamartine li posa el títol de «Pages de la vingtième année». Altres semblances, tant temàtiques com estructurals, són la presència del narrador que coneix el personatge principal, el fet que el protagonista masculí estudiï lleis i que escrigui poemes que intenta publicar en forma de llibre, la divisió del relat en capítols breus i narrats en primera persona, la identificació entre paisatge i sentiments, la coneixença de l'estimada en un bosc —que remet al tòpic del lloc sublim— i la seva idealització,³⁹ o el nom de la noia lamartiniana, Júlia, que, no per casualitat, és el femení del nom del protagonista de l'obra de Saleta, Julio. Tanmateix, no deixem d'apuntar un parell de diferències argumentals del text de Lamartine respecte al de l'escriptor calellenc: primerament, la noia és casada amb un home gran que li fa de pare; en segon lloc, la seva mort és deguda a una malaltia cardíaca.

La construcció d'una imatge: l'obra periodística

Els articles de La Gramalla

El primer número de *La Gramalla*, setmanari de «Lliteratura, Ciències y Arts», va publicar-se el 14 de maig de 1870. El simbolisme del títol, i de la litografia que encapçalava la portada, s'explica per la popularitat nascuda a l'època a causa de l'episodi de l'enfrontament

articles sobre aquesta obra, acompanyats d'un esbós biogràfic de Lamartine, que van aparèixer a *El Pensamiento*, revista madrilenya de curta vida (1848-1849). També el catàleg de la Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès posa de manifest l'èxit de l'autor a Catalunya: és el segon autor amb més presència a l'Ateneu l'últim terç del vuit-cents, només per darrere de Walter Scott. No en va el francès comptava amb vint obres el 1874 per vint-i-set de l'anglès. Agraïm a Anna Llovera aquesta informació sobre la recepció de Lamartine.

39. Fixem-nos, si més no, en aquest passatge de l'obra del narrador francès, que podria haver signat el mateix Saleta: «¿Por otra parte, qué mujer era aquella? Era un ser como yo, o uno de esos meteoros animados que atraviesan el cielo de nuestra imaginación sin dejar más rastro ni hacer otra cosa que deslumbrar por un instante». Citem per la traducció de Víctor Balaguer, Alfonso de LAMARTINE. *Rafael*. Barcelona: Mayol Editores, 1849, p. 38.

del conseller Joan Fivaller —la seva indumentària era de color porpra i s'anomenava «gramalla» — amb el rei Ferran I d'Antequera, a qui reclamà el pagament del dret del vectigal per la carn que els compradors de la seva cort adquirien a la ciutat i que el convertí, a ulls dels vuitcentistes, en un símbol de les llibertats municipals. Com ha indicat Carola Duran, «encara que el propòsit confessat era oferir un mitjà per vehicular la producció en llengua catalana, que havia quedat òrfena de publicacions, i, d'aquesta manera, contribuir a recuperar-ne l'antic esplendor, el fet de lligar indissolublement llengua i pàtria pressuposava la voluntat de lluitar per recuperar una sobirania perduda».⁴⁰ Dirigida per Francesc Matheu, potser per la seva major experiència periodística, la revista comptava entre els col·laboradors alguns —i no pas tots— dels intel·lectuals vinculats a la Jove Catalunya (i, per aquest motiu, no pot considerar-se com a portantveu de l'entitat) com Àngel Guimerà, Pere Aldavert o Josep Roca i Roca. Com és sabut, a causa de l'epidèmia de febre groga que va declarar-se a Barcelona a inicis de setembre de 1870, amb la consegüent dispersió dels redactors, la revista va haver de tancar les portes amb només divuit números editats. Saleta, com a membre de la Jove Catalunya, va participar activament a *La Gramalla*. Reportem l'anècdota que explica Aldavert sobre la tasca que va dur a terme per al primer número l'autor ca llellenc i que evidencia la seva facilitat versificatòria:

Portàvem també altres escrits per omplir el primer número de *La Gramalla*. Altres que, amb els d'en Matheu i el meu i els d'en Saleta, de bon tros no varen abastar. Sinó que en Saleta va dir:

—No us espanteu, ja escriuré aquí mateix una poesia ben llarga.

I en Lluanas que diu:

—No cal que l'escrigui. Ja me la pot dictar, que l'aniré component.

I en Saleta vinga empescar-se de primer el tema, i vinga començar a dir versos al cap de cinc minuts. Com si se la sabés de cor, la poesia.

—N'hi ha prou? —va dir a en Lluanas al cap d'una hora llarga.

—Encara no, vagi dictant.

I anà el nostre bon amic dictant fins que en Fiol mateix va dir que,

40. Carola DURAN TORT. «El positivisme de la revista *La Renaixensa* (1871-1880)». A: Rosa Cabré i Josep M. Domingo (ed.). *Estudis sobre el positivisme a Catalunya*. Barcelona: Departament de Filologia Catalana / Eumo Editorial, 2007, p. 269. Vegeu sobre la revista, de la mateixa autora, *La Renaixença, primera empresa editorial catalana*, p. 13-44.

al compaginar, ja se'n sortiria posant un xic més de blanc entre un treball i l'altre.⁴¹

Les col·laboracions de Saleta, pel que fa al gènere poètic, abracen dues branques ben distintes però, tanmateix, pròpies del romanticisme. Integren el primer grup un parell de textos que proposen la mitificació del passat seguint la tradició d'equiparar història i llegenda.⁴² El romanç «Castella i Aragó» presenta la unió de les dues corones a través del símbol del matrimoni entre una jove vídua, Castella, a qui els seus parents volen tornar a casar, i l'escollit, Aragó; un enllaç marcat per la dissort, tal com exposa el marit al final de la composició, «Ai! M'ha enganyat ma muller, / I m'ha pres los meus vestits / I ma llibertat m'ha pres. / Quin amor lo que em mentia!», i que l'únic desig que el manté viu és que «Ai!, si me'n viudés Castella! / Si Aragó tornés a ser!».⁴³ En el poema apareixen esmentats alguns dels mites del passat català, posats en circulació per la intel·lectualitat renaixentista: Guifré el Pelós, Jaume I, Pere el Catòlic, Roger de Flor o les Guerres dels Segadors i de Successió (amb la inevitable maledicció a Felip V). Pel que fa a «Als hèroes del Bruc», va aparèixer al quart número de *La Gramalla*, dedicat íntegrament a aquesta batalla de la Guerra del Francès, amb les aportacions que hi van fer també Roca i Roca, Matheu o Guimerà, entre d'altres. Encapçalat per una citació de José de Espronceda i constituït per vuit dècimes, Saleta identifica Catalunya amb un arbre al qual, tot i tallar-li les arrels, sempre torna a brostar. El poema finalitza amb una referència als que l'autor considera els tres cims mítics del país: Montserrat, el «vell Montseny» (un deute evident a Aribau) i el Bruc, en qui vertebrava la unió entre Pàtria

41. Pere ALDAVERT. *Records*. Lleida: Punctum & Grup d'Estudi sobre la Literatura del Vuit-cents, 2010, p. 47. Una opinió semblant tenia Joan Sardà sobre la qüestió: «amb aparicions intermitents del pobre Felip de Saleta, mort ja avui, amb son furor d'escriure sobre totes les coses i moltes més, amb tal que fos escriure». Citem d'*Obres escollides*. Barcelona: Llibreria de Francisco Puig i Alfonso, 1914, p. 92.

42. Sobre aquest tema és de consulta obligada el treball de Magí SUNYER. *Els mites nacionals catalans*. Vic: Eumo Editorial, 2006, p. 23-47.

43. Felip de SALETA. «Castella i Aragó». *La Gramalla*, núm. 1 (14 de maig de 1870), p. 3.

i Déu: «Per ço mentre se vege del Bruc l'enlairat cim / puntals tindrà la pàtria / creients ne tindrà Déu».⁴⁴

De caire més líric és la resta de la producció en vers que Saleta publica a *La Gramalla*, i que, com anirem veient al llarg del nostre treball, beu sovint de les fonts del poeta alemany Heinrich Heine. Hi trobem un parell de poemes que reflexionen sobre el pas del temps. Mentre que a «Una papallona», l'observació de l'insecte és un pretext per a parlar de les diferents edats de la vida (infantesa, joventut, maduresa i senectut); a «Lo viatge de la vida» simbolitza aquestes etapes vitals —i el camí que mena a la mort— amb el trajecte que realitza el sol al llarg del dia: «Que la joventut passada / no es veu d'eix sol la llum pura / i es mira al punt d'arribada / amb greus planys i plors pintada / la paraula sepultura».⁴⁵ Igualment Saleta va conrear la poesia de tema amorós: en són una mostra «Cançó de la primavera», que s'anuncia com una imitació d'un poema de Pau Piferrer, en què compara l'estació de l'any amb l'amor enmig d'una ambientació bucòlica: «I tot alegre respira: / Fuge la pena del nostre cor / i també la meua lira / cançons ne canti per mon amor»;⁴⁶ «Follies», dos poemes breus adreçats a l'estimada i a qui el jo poètic descriu a través dels tòpics de la identificació dels llavis i de la boca amb els clavells i les roses o de la insaciabilitat del desig amorós: «No sé què feres en l'aigua / que em vas donar en la font, / que si em refrescà la boca / me va omplir de set lo cor»;⁴⁷ o, per últim, «Lo dia de San Joan» on s'explica la dissortada història de Maria, una jove abandonada pel seu amant, que decideix casar-se amb una noia adinerada, i que encarna un altre dels tòpics romàntics com és el de la mort per amor: «Ai que no branden rient / de Pineda les campanes!... / Ai que ara gemegant toquen!... / ¡Ai que ara per morta ne branden!».⁴⁸

44. Felip de SALETA «Als hèroes del Bruc». *La Gramalla*, núm. 4 (6 de juny de 1870), p. 2.

45. Felip de SALETA. «Lo viatge de la primavera». *La Gramalla*, núm. 8 (2 de juliol de 1870), p. 3.

46. Felip de SALETA. «Cançó de la primavera». *La Gramalla*, núm. 7 (25 de juny de 1870), p. 2.

47. Felip de SALETA. «Follies». *La Gramalla*, núm. 10 (18 de juliol de 1870), p. 4.

48. Felip de SALETA. «Lo dia de San Joan». *La Gramalla*, núm. 14 (13 d'agost de 1870), p. 3.

Ara bé, el poema més extens que va publicar Saleta a *La Gramalla* és «La Morta Viva!», aparegut en el fulletó de la revista. Com fa evident el títol, l'autor reelabora un tema que va gaudir d'un notable èxit durant els anys de la Renaixença. Donat a conèixer en el certamen dels Jocs Florals, entre d'altres, el van conrear Víctor Balaguer, Teodor Llorente i Àngel Guimerà.⁴⁹ A causa del tancament de la revista només es van arribar a publicar vint-i-sis estrofes, de vuit versos decasíl·labs de rima consonant —amb un prefaci datat a Calella el 10 de juliol de 1870—, que formaven part del cant primer; la resta del poema, actualment, cal donar-la per perduda. Tres són els eixos que vertebraven el material conegut: l'exaltació de la llengua catalana, la descripció de l'ambient en què transcorren els fets i la presentació de la protagonista. Pel que fa al primer, paga la pena esmentar els arguments de què se serveix Saleta per a justificar l'ús del català en la composició; es tracta d'una sèrie de referències històriques que remetien a un passat gloriós i que pouen d'Aribau i de Rubió i Ors: «Amb ella quan a Grècia en feu la guerra / també en Roger de Flor als seus parlava; / i amb ella l'Ausiàs March, amb dolça veu / mil tendres llençà per tot arreu».⁵⁰ Tampoc podem obviar, pel que fa a aquest tema, la identificació, seguint les petges de Dante i de Petrarca, del poble amb la llengua: «que la parla en segueix del poble el geni / obrint del progrés a en el conveni».⁵¹ Com bé ha afirmat Rossend Arqués, el tema de la morta-viva esdevé «el símbol de la identitat retrobada i, especialment, de la identitat retrobada de la pàtria en la Renaixença catalana».⁵² Quant a l'ambient que envolta el personatge principal, el ficcional Mas d'en Palomeras, prop de la vila maresmenca de Malgrat de Mar, la descripció conté, una vegada més, reminiscències d'Aribau:

49. Vegeu sobre el tema Rossend ARQUÉS. «La Morta-Viva: gènesi, tradició i funció d'una alegoria de la Renaixença de la llengua catalana i de Catalunya». *Anuari Verdaguier*, núm. 3 (1988), p. 31-76. Arqués, en el seu documentat estudi, no esmenta, però, el poema de Saleta.

50. Felip de SALETA. «La Morta Viva!». *La Gramalla*, núm. 17 (3 de setembre de 1870), p. 4.

51. Felip de SALETA. «La Morta Viva!». *La Gramalla*, núm. 17 (3 de setembre de 1870), p. 4.

52. Rossend ARQUÉS. «La Morta-Viva: gènesi, tradició i funció d'una alegoria de la Renaixença de la llengua catalana i de Catalunya», p. 31.

Ne vetllen son voltant altes muntanyes
 i el vell Montseny cobert tot temps de neu
 i el Montserrat, l'esperit seu a on
 lo català amb ses hassanyes ofereix.
 També en davalla un riu del mas al peu
 adornant sa corrent airoses canyes.
 També al davant ne té la blava mar
 que amb sa grandesa el pit ne fa eixamplar.⁵³

Avui dia és impossible saber com pensava finalitzar el poema Saleta. Els passatges conservats de «La Morta Viva!» acaben amb el retrat idealitzat de la noia protagonista en què aflora, una vegada més, el vessant més sentimental de l'autor:

N'és més bonica que la matinada;
 sos cabells negres són los mes llustrosos,
 mes bells que els de l'espiga madurada;
 sos llavis són com maduixeta hermosos;
 com la de l'aurora és pura la mirada
 que en llancen sos ulls negres, gojosos;
 i el tronc bonic que aqueixa n'aguanta
 n'és gentil com del blat l'aurora planta.⁵⁴

Quant a les fonts, no es pot descartar la possible influència del poema de Francesc Pelai Briz *La masia dels amors* (1866) —i, de retruc, de les propostes de Frederic Mistral— en el text de Saleta, tant pel conflicte que s'intueix, la història d'un amor impossible, com per l'escenari principal, amb el consegüent tractament idíl·lic d'un món rural que ambdós autors coneixien prou bé (el camp de Tarragona, en el cas de Briz; la zona fronterera entre el Maresme i la Selva, en el de Saleta).⁵⁵

Saleta també va publicar a *La Gramalla* diversos articles emprant el pseudònim d'Albert de Palomeras que, com acabem de veure, ens

53. Felip de SALETA. «La Morta Viva!». *La Gramalla*, núm. 17 (3 de setembre de 1870), p. 3.

54. Felip de SALETA. «La Morta Viva!». *La Gramalla*, núm. 18 (10 de setembre de 1870), p. 4.

55. Sobre el tema vegeu l'estudi de Ramon PANYELLA I FERRERES. *Francesc Pelai Briz: entre la literatura i l'activisme patriòtic*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2013, p. 60-71.

remet a l'indret on s'ambienta «La Morta Viva!». Uns textos que palesen un marcat to republicà i federalista que, segons Carola Duran, «recorden les propostes coetànies de Pi i Margall».⁵⁶ El primer, «La centralització», publicat al llarg de tres números, és una defensa aferissada dels municipis i de les províncies davant del poder central, que singularitza en la figura de l'advocat i polític José Sánchez Ruano:

I com volen que es confonguen vàries províncies que quiscuna té la seva historia, lo seu caràcter, la seva fesomia? Pretenguen confondre lo cap i els peus i els demás membres del cos humà; pretenguen confondre ses funcions, i com somiareu haver-ho realitzat no haureu fet altra cosa que treure la vida de tots ells per a arribar a un aplec d'afirmacions, haureu arribat a una negació.⁵⁷

No en va, «Quanta més descentralització més llibertat i quanta més llibertat, més responsabilitat, quanta més responsabilitat més mirament en los fets».⁵⁸ «Lo nostre penó» és una altra mostra de la ideologia de Saleta, pròpia d'un escriptor catalanista de la Renaixença; ara, des d'una perspectiva reivindicativa, reflexiona sobre la qüestió identitària tot incidint en el culte al passat, «nos diuen també rancis; nos diuen que cridem i baldem per a dessoterrar glòries passades i reviure cadavres corromputs», i en la identificació entre la història d'Espanya i la de Castella:

Quin provincialisme hi ha mes maligne que el de Castella disfressat amb la vesta de la nacionalitat? Acàs té res de nacional l'esperit seu? Si parla de glòries nacionals solsament parla de les seves particulars: si tracta d'interessos, que en diu de la nació, tan sols ne tracta dels seus, no recordant-se dels nostres sinó per a escatimar-los. Més nos estimaríem que se'n recordés si sos records són insults i robos i injustícies.⁵⁹

Saleta, a més, aprofita l'ocasió per a reivindicar el català com a llengua literària, «nos diuen també mesquins perquè no volem deixar

56. Carola DURAN. *Pere Aldavert. Una vida al servei de l'ideal*, p. 28.

57. Felip de SALETA. «La centralització». *La Gramalla*, núm. 2 (21 de maig de 1870), p. 1.

58. Felip de SALETA. «La centralització». *La Gramalla*, núm. 5 (11 de juny de 1870), p. 1.

59. Felip de SALETA. «Lo nostre penó». *La Gramalla*, núm. 10 (16 de juliol de 1870), p. 2.

lo nostre llenguatge per a formar una llengua universal». ⁶⁰ En el darrer article que ressenyem, «Reflexions sobre el comunisme», l'autor justifica la implantació del moviment a la societat coetània tot i que en critica el fet de no acceptar els elements més lligats amb la tradició: «Quan se'ns demostrí clarament que la societat pot mantenir-se segura sense els puntals del treball, de la Llar i de Déu, llavors sí que creurem que el comunisme és la realització del progrés, que el comunisme és la forma social perfecta». ⁶¹

Els articles a La Llar

La Llar va ser una publicació quinzenal, «dedicada a la instrucció y educació de la dona», com resa el subtítol, dirigida pel mateix Felip de Saleta. Una finalitat que ja s'assenyalava al mateix prospecte anunciador: no en va «s'educa a la dona ensenyant-li a fer molt cas de l'accessori, de lo superficial, de la forma, fent-li desdenyar lo principal, lo verament necessari»; ara bé, «no volem pas, molt lluny està de nosaltres, que la missió de la dona sigui la d'escriure, la de combatre, la de perorar; no, sa missió és molt més gran, està damunt d'aqueixes; sa missió és inspirar al poeta, al filòsof, al soldat, al tribuno, a l'home en una paraula, perquè si aqueix fa les lleis, la dona fa les costums que engendren la lleis». ⁶² El nom, en paraules de Carola Duran, «marca el territori on s'ha de desenvolupar la missió de la dona. És, per tant, el domini que li és propi, el terreny, privat, mai públic on ha d'exercir la seva tasca». ⁶³ El primer número va veure la llum el 8 de febrer de 1871; només se'n van publicar un parell més, posant la revista el punt i final a la seva trajectòria al cap d'un mes.

Aquesta «reformació de la incompleta educació femenina [...] cap al progrés», com també resava al prospecte, Saleta la va portar a la pràctica en diversos articles, tot servint-se dels pseudònims femenins de «Treseta del Camp», «Roseta» o «Maria de M.». A «Consideracions

60. Felip de SALETA. «Lo nostre penó», p. 1.

61. Felip de SALETA. «Reflexions sobre el comunisme». *La Gramalla*, núm. 12 (30 de juliol de 1870), p. 2.

62. Felip de SALETA. «Prospecte», sense data ni paginació.

63. Carola DURAN TORT. «La Llar (1871), efímera publicació femenina», p. 393.

sobre la dona», per exemple, tracta el tema de l'agermanament entre moral i ciència entesa com els fonaments de la bona educació: «Allà a on lo materialisme entri, fiquem-hi la moral; allà a on entri la superstició fiquem-hi la raó. I la societat se salvarà»;⁶⁴ de tota manera, la tasca educativa no ha de recaure únicament sobre la muller, sinó que el marit també n'ha de formar part: «I l'home ha d'educar llavors a sa esposa. I el marit que no es creu en semblant obligació, per compte d'educar-la convenientment, la forma al seu capritxo, a sa conveniència pròpia, resultant d'aqueixa mena de formació, o bé una esclava o bé una descarada».⁶⁵ D'altra banda, a «La ciència per la dona» culpa els homes de l'escassa educació del gènere femení i, més en concret, en les disciplines científiques («les veritats que enclou la naturalesa, els principis i lleis que regeixen lo moviment del món») i es proposa, per tant, donar-li uns mínims coneixements en aquest àmbit: «Potser, insensats i orgullosos, creieu que, després d'haver-la abandonada enmig del camí sense medis per acompanyar-vos, està obligada a aconseguir-vos amb un salt?».⁶⁶ És per aquest motiu que Saleta escriu l'article «Història científica d'un brillant» en què explica, de manera divulgativa, la formació d'aquest mineral.

Saleta va incorporar a *La Llar* textos literaris de collita pròpia amb evidents finalitats morals, tal com manaven els principis ideològics de la revista. Així, «Planys d'una rosa» és la història de dues flors germanes de caràcter contraposat: una vanitosa i orgullosa, que és qui narra la història, i l'altra que vol oferir-se com un ram a la Verge; la primera esdevé el regal que fa un noi a la seva estimada, que no el correspon, i acaba a les escombraries. La moral del relat explicita el rebuig a la supèrbia: «Tant de bo fésseu cas de ma vida vanitosa, que potser així no vos alçaríeu damunt de fonaments falsos i no cauríeu a l'abisme del desengany! La vanitat és lo fonament més dèbil; la virtut sols és ferma».⁶⁷ Potser, des d'un punt de vista literari, el text més interessant és «L'An-

64. Felip de SALETA. «Consideracions sobre la dona». *La Llar*, núm. 1 (8 de febrer de 1871), p. 1.

65. Felip de SALETA. «Consideracions sobre la dona». *La Llar*, núm. 2 (23 de febrer de 1871), p. 18.

66. TRESETA DEL CAMP [Felip de SALETA]. «La ciència per la dona». *La Llar*, núm. 1 (8 de febrer de 1871), p. 7-8.

67. ROSETA [Felip de SALETA]. «Planys d'una rosa». *La Llar*, núm. 1 (8 de febrer de 1871), p. 6.

giolina», la història d'una noia de pares italians, que vol viure del seu geni artístic: «Perquè els seus ulls, sa fesomia, sa bellesa i sa innocència eren l'expressió dels angelets de Deu».⁶⁸ Fixem-nos en l'argument que desplega Saleta, d'un to melodramàtic i truculent, tan en voga a l'època: Angiolina arriba a Barcelona on gràcies a una veu angelical captiva el públic: «Sí, sempre l'Angiolina admirava; figureu-se sa màgia divina quan cantava les dolces cançons de sa terra. Perquè als seus sentiments, a son geni artístic unia el record de les planúries i platges i sers estimats de sa pàtria del cor»;⁶⁹ cau, però, poc després, a les mans d'un especulador que l'explota (el narrador la compara a una papallona captiva). Un dia de molt fred no pot complir amb la seva tasca i les conseqüències no es fan esperar: és treta de casa i ningú li dona aixopluc excepte una dona que, com a contrapartida, l'endinsa en el sòrdid món de la prostitució, «misèria solament amagaven aquelles apariències encantadores: perquè aquella casa era el centre del vici, era el pou maleït que contenia les despulles de l'honor de cent dones»;⁷⁰ quan és a punt de convertir-se en l'amistançada d'un seductor sense escrúpols, sent cantar una peça lírica a una compatriota italiana que li remou els records de la infantesa i decideix recloure's a un convent on tothom l'anomena la santa. La moral de la narració es fa explícita en el darrer paràgraf: «Uns en lo món troben la fe, perquè tenen la ditxa de trobar hòmens germans; altres hi troben solament desenganyys. Per aqueixos, enmig del món mateix, s'hi alcen uns sagrats edificis a on hi troben lo consol i l'esperança que tant ansien».⁷¹ Ens trobem, en definitiva, davant d'un relat en què els elements melodramàtics acaben per ofegar els temes que s'hi plantegen, com la maldat humana o la denúncia social. I això és, certament, una llàstima.

També Saleta va donar a conèixer a *La Llar* poemes de temàtica amorosa. Així, «En la fira de Sant Pau» explica els avatars d'una noia vanitosa i el contrapunt amb la seva mare religiosa; ella busca marit i només obté un desengany, cosa que la fa adonar-se que els consells de la seva mare eren encertats. O «L'amor», amb una noia que pateix

68. TRESSETA DEL CAMP [Felip de SALETA]. «L'Angiolina». *La Llar*, núm. 3 (8 de març de 1871), p. 19.

69. TRESSETA DEL CAMP [Felip de SALETA]. «L'Angiolina», p. 19.

70. TRESSETA DEL CAMP [Felip de SALETA]. «L'Angiolina», p. 21.

71. TRESSETA DEL CAMP [Felip de SALETA]. «L'Angiolina», p. 22.

del mal de no ser estimada i a qui ningú fa cas fins que troba «una altra ànima / buscant la meva: / i ara a les dos / en un paradís nos té / lo pur amor».⁷² O, per últim, «La font de l'alzina», amb el subtítol de «Balada», que retrobarem en textos coetanis a *La Renaixensa*, una reelaboració del món rural idealitzat del cèlebre *locus amoenus* amb l'exposició dels amors d'uns joves pastors: «te vaig donar un bes d'amor... / Oh, hasta el cel llavors vaig veure... / També els aucells se besaven / i la brisa i les floretes...».⁷³

Els articles a La Renaixensa

Com ja hem apuntat, Felip de Saleta va col·laborar a *La Renaixensa* des dels seus inicis, fins i tot, en els seus preparatius. Seguint el símil encunyat per Carola Duran, va formar part del cercle més petit, el nucli, el de la redacció —els altres dos eren el dels col·laboradors i el dels subscriptors— conjuntament amb escriptors com Antoni Aulèstia, Joan Sardà, Josep Roca i Roca, Joan Montserrat, Pere Nannot Renart, Joan Tomàs i Salvany, Francesc Ubach i Vinyeta, Isidre Reventós i Modest Vidal; Pere Aldavert hi exercia de gerent, Josep Thomàs i Bigas, de secretari de redacció, i Francesc Matheu, de director.⁷⁴ El primer número va veure la llum l'1 de febrer de 1871, cinc mesos després que *La Gramalla* finís. I el subtítol, «Periòdic de literatura, ciències i arts», destacava els mateixos interessos que la publicació desapareguda tot i que se'n diferenciava per la seva proclamada neutralitat ideològica.

Un text especialment significatiu dels que va veure la llum a *La Renaixensa* és «L'Art», on Saleta exposa les seves idees sobre la creació artística. D'antuvi, defineix el concepte «art» com a «expressió de la passió» després d'un recorregut sobre el significat del terme des de l'antiguitat clàssica fins a les tendències contemporànies; un sentiment que no es deslliga de la religiositat ni de la societat en què s'expressa: «Homer, Píndar, David, Dante, Fídies, Milton, Miquel Àngel,

72. Felip de SALETA. «L'amor». *La Llar*, núm. 2 (23 de febrer de 1871), p. 13.

73. Felip de SALETA. «La font de l'alzina». *La Llar*, núm. 3 (8 de març de 1871), p. 19.

74. Manllevo el símil, i bona part de la informació sobre la gènesi de la revista, de l'estudi de Carola Duran Tort, *Índexs de «La Renaixensa»*, p. 11-21.

Rafael, les catedrals i tota mena de monuments religiosos, expressius diamants desaparellats del carbó dels sentiments, de les societats i de les èpoques, ho proven ben clarament perquè ben clarament demostren son origen i sa naturalesa».⁷⁵ Com a bon romàntic, reclama el paper predominant dels sentiments a l'hora de forjar l'obra d'art: «Per ço, en fi, en la nostra definició hi caben perfectament totes les divisions del art que es funden en la manera de manifestar-se, puix tota obra en la que la passió no hi prenga la part principal, lo sentiment no podrà encloure's en lo domini de l'art, veient-se obligats a encloure'l en lo domini de la ciència». I sentència: «Quan predomini la passió en una obra, esta obra pretindrà pertànyer a l'art; quan hi predomini la raó pretindrà pertànyer a la ciència».⁷⁶ L'aplicació d'aquesta poètica podria ser la prosa «Harmonies d'amor», una lloança als sentiments lligada a la idea de la divinitat: «beneïm l'amor; nostres cants formaran les harmonies mes delicades i més volgudes de Déu», al mateix temps que mostra la correspondència entre el paisatge i els sentiments: «Si ronca la tempestat i la ventada furiosa vol emportar-se'n los cants de la naturalesa, la tempestat baixa a la terra per compte de pujar al cel, i la ventada, per més que forcege, es té de regirar, com serp maligna, per la superfície de la terra».⁷⁷

A *La Renaixensa*, Saleta hi va publicar articles fent ús novament del pseudònim de F. de Lamarck, i que van formar part d'una polèmica sobre el positivisme mantinguda amb un altre autor, amagat amb el pseudònim de Q. Durward —extret d'una coneguda novel·la de Walter Scott— i que Carola Duran ha suposat que pot encobrir els noms de Joan Planes i Feliu o de Jaume Collell.⁷⁸ Mentre que el primer, com ja hem vist, era un defensor del progrés i de la ciència, el segon ho era de l'idealisme romàntic. Uns textos de què ens limitarem a ressenyar sumàriament el contingut ja que han estat comentats per Duran i que, en paraules de Xavier Vall, «vinculen aquest moviment

75. Felip de SALETA. «L'art». *La Renaixensa*, núm. 21 (20 de setembre de 1873), p. 244.

76. Felip de SALETA. «L'art», p. 244.

77. Felip de SALETA. «Harmonies d'amor». *La Renaixensa*, núm. 8 (15 de maig de 1871), p. 102.

78. Sobre aquesta polèmica i el comentari als articles de F. de Lamarck, vegeu Carola DURAN TORT. *Índex de «La Renaixensa»*, p. 42-45; i

[la Renaixença] amb les “transformacions”, amb harmònica variació, de la natura i la societat». ⁷⁹ Tal vegada l'article més representatiu és «De la naturalesa dels Jocs Florals», en què Saleta proposa un canvi a fons de la institució similar a la que havia exposat Josep Roca i Roca a un altre article aparegut també a *La Renaixensa*, «Los Jocs Florals mereixen reformar-se». L'autor calellenc considera que caldria eixamplar el lema «Pàtria, Fe, Amor» i, en conseqüència, proposa ampliar els premis a partir dels gèneres poètics (oda, romanç, sàtira, poesia popular, didàctica...); unes reformes que creu necessàries per tal que la institució s'adapti a la modernitat dels nous temps i que serveixin per a impulsar una literatura que mira excessivament cap al passat i menysté el present: «Per manera que els Jocs Florals, tal com estan plantejats avui dia, solsament poden representar la part sentimentalista, la part apassionada de l'esperit català actual». ⁸⁰ Els Jocs Florals han de servir, en definitiva, per a visibilitzar una societat nova capaç d'afrontar els reptes sorgits del liberalisme burgès i del capitalisme industrial. ⁸¹ Semblantment, a «Demostració de l'existència del nostre renaixement», Saleta justifica el moviment de la Renaixença — que abraça la recuperació política i literària de la personalitat catalana — com a expressió de les lleis de la història que condueixen la humanitat cap al progrés:

Ah sí! Els renaixements literaris com el nostre són un assentiment a les disposicions de la història, una resposta a les veus de les necessitats del nostre segle, un compliment de les ordres del progrés. Ningú els deturarà com no es pogué deturar cap de les manifestacions històriques que, a pesar dels obstacles que ensopegaven amb les idees extremes, se desenvoluparen convenientment, arribant a sa aplicació. Avant doncs! Mes no tant que es perdi de vista al passat. ⁸²

79. Xavier VALL. «Aspectes de la “modernitat” al segle XIX», p. 16.

80. F. DE LAMARK [Felip de SALETA]. «De la naturalesa dels Jocs Florals». *La Renaixensa*, núm. 1 (1 de febrer de 1873), p. 4.

81. Vegeu sobre el tema, especialment, Josep M. DOMINGO. «Barcelona i els Jocs Florals, 1859. Literatura, modernització i representació col·lectiva». Dins Josep M. Domingo (ed.). *Barcelona i els Jocs Florals, 1859. Modernització i romanticisme*. Barcelona: Museu d'Història de Barcelona, 2011, p. 39-76.

82. F. DE LAMARK [Felip de SALETA]. «Demostració de l'existència del nostre renaixement». *La Renaixensa*, núm. 24 (15 de gener de 1873), p. 307. Deixem de banda els altres articles que va signar Saleta amb el pseudònim de F. de Lamark,

Una nova reflexió sobre la Renaixença apareix a «Tribut d'afecte i admiració a D. Joaquim Roca i Cornet», la necrològica dedicada a aquest escriptor, a qui equipara, ideològicament, amb Jaume Balmes. Saleta posa de relleu la implicació de Roca amb el moviment, vertebra a través del catolicisme:

Ell creia que el renaixement veritable estriba en l'arrelament del catolicisme, i el catolicisme (que no és provincial ni nacional, sinó que té tendències universals, perquè ni pretén adequar-se a la forma i manera de ser dels pobles, presentant-se a les societats com divina doctrina) podria ser propagat i necessitava influent propagació en esta època, dintre la qual s'hi regiran tants interessos, tantes creències i tantes idees oposades.⁸³

L'article «Correspondència» ens revela una nova faceta de l'autor: l'interès pel món del folklore. Es tracta d'una carta escrita des de Prats de Molló en què comenta la cançó popular —i en reproduïx algunes— i on reporta els costums catalans que s'hi conserven malgrat la influència francesa centenària: «Jo, francament, estranyo molt que mantinga tan fresca sa primitiva fesomia quan considero que les tendències polítiques i administratives de França no tenen pas gens ni mica de descentralitzadores».⁸⁴

L'interès per la literatura popular el trobarem també en la recreació que en va fer Saleta a través d'una sèrie de narracions que duen el subtítol de «Balades» en què associarà, de manera indissoluble, l'amor i la mort. No en va Pelai Briz havia tornat a posar de moda aquest gènere romàntic a l'àmbit català gràcies al volum *Les set balades* (1867), una sèrie de poemes liriconarratius dedicats a Manuel Milà i Font-

«Harmonies filosòfiques» i «Observacions inspirades per l'Exposició de Belles Arts de Girona», comentats ja per Carola Duran Tort a *Índexs de «La Renaixença»*, p. 42-43.

83. Felip de SALETA. «Tribut d'afecte i admiració a D. Joaquim Roca i Cornet». *La Renaixença*, núm. 3 (1 de març de 1873), p. 32.

84. Felip de SALETA. «Correspondència». *La Renaixença*, núm. 29 (10 de desembre de 1873), p. 342. Molt més anecdòtic, tot i que revela l'interès de l'autor pel món de la pagesia (i per la cultura popular), és «Un capítol d'un llibre sobre tarongers», un article sobre els cítrics aparegut al número 21 (15 d'agost de 1875), p. 215-219.

nals.⁸⁵ Però també s'hi detecten les propostes teòriques i les concrecions pràctiques de Heine, que són les que van proporcionar el model poètic als col·laboradors de *La Renaixensa*.⁸⁶ Ja ho va indicar fa anys Albert Béguin a propòsit de l'aplicació que feia l'autor alemany, a la seva obra, de les rondalles i les llegendes: «Un lirismo enteramente subjetivo quita a esos temas la solemnidad y la cordura universal de la tradición popular».⁸⁷ Repassem el contingut de les balades sumàriament. A «Les llàgrimes de la nina», la idealitzada protagonista, «maca com un sol, rossa com un fil d'or, semblava un angelet del cel», és abandonada pel seu enamorat, fet que li provocarà la mort: «I l'àngel dels seus ensomnis d'amor, posant-se-la damunt ses ales blanques i candoroses, deixà aquest mon i prengué el vol cap al paradís etern».⁸⁸ La mateixa temàtica és la que dona sentit a «L'arbre de la fada», la història del desengany que pateix una noia quan el seu amant l'oblida; ella planta un arbre que va creixent en paral·lel al seu esllanguiment, fins que acaba morint. El final emfasitza els aspectes fantàstics i terrorífics del relat: l'antic enamorat va al bosc a buscar fusta per a fer el bressol del seu fill, decideix talar l'arbre i quan ho comença a fer «se li aparegué una visió meravellosa. La nina, morta d'amor, tota groga i descolorida, amb un sudari blanc, se desprengué de la ferida de l'arbre, i es tirà als braços de l'infidel atrevit. I el jove, fugint d'aquella aparició que l'esperuguia, ensopegà i caigué en un barranc horrible».⁸⁹ La mort també és tractada a «Lo riu de l'esperança», una noia no desitja viure perquè considera que les aigües que s'evaporen la portaran a l'eternitat al costat del seu amant; i a «Lo mirall del riu», l'elogi d'una

85. Vegeu Ramon PANYELLA i FERRERES. *Francesc Pelai Briz: entre la literatura i l'activisme patriòtic*, p. 76-77.

86. Vegeu Carola DURAN. «Les propostes de *La Renaixensa* (1871-1880)». A: Josep M. Domingo i Anna Llovera (ed.). *De realisme. Aproximacions i testimonis*, p. 244-250.

87. Albert BÉGUIN. *El alma romántica y el sueño*. Mèxic: Fondo de Cultura Económico, 1981 [1939], p. 397.

88. Felip de SALETA. «Les llàgrimes de la nina». *La Renaixensa*, núm. 13 (1 d'agost de 1872), p. 164.

89. Felip de SALETA. «L'arbre de la fada». *La Renaixensa*, núm. 19 (1 de novembre de 1872), p. 242. La creació d'un ambient sobrenatural en el desenllaç d'aquesta balada recorda el que trobem a algunes de les llegendes de Gustavo Adolfo Bécquer, publicades a la premsa de Madrid entre 1858 i 1865, i recollides en volum, pòstumament, el 1871.

jove que veu en l'aigua del riu el reflex del seu amant i que, després del seu traspàs, només hi veu la pròpia imatge, talment una premonició de la seva pròpia mort: «lo que hi veus és lo cel, lo cel núvol com ton esperit. Ell va morir; ell és al cel... Vés al riu que te l'acosta».⁹⁰ De caire més fantàstic són «La violeta i l'abella», una balada sobre la innocència i l'enveja; «Los dos somnis», en què Déu converteix dos àngels, un en el somni de la vida i l'altre en el de la mort; i «Lo rei encantat» sobre l'amor que sent un monarca cap a una fada, que li ofereix la immortalitat a canvi que el correspongui, i que finalitza amb un singular rampell de patriotisme: «Ignorava que l'amor a ma terra és més fort que tots los amors! Maleïda la immortalitat si ens priva de tenir pàtria».⁹¹ Més anecdòtiques són «Santa Agna», sobre l'ermita dedicada a la santa, o «Diferents amors», al voltant de l'opinió que mereix als diferents membres d'una família el fenomen amorós i que segueix els esquemes repetitius de la literatura popular. Especialment interessant per la ideologia que destil·la és la darrera balada, «La pageseta del mas», una idealització del món rural a través d'una noia que, amb el decurs dels anys, acaba per oblidar els valors ancestrals:

La pageseta del mas que enamorava amb ses trenes, son giponet, ses faldilles, i ses espardanyetes, ara va de senyora. Al veure-la, els aucells fugen de sorpresos; les flors, que besaven sos peus tot saludant-la, ara es jeuen fent-se malbé i les fonts, que li murmuraven dolces cançons, ara li'n duen uns records que l'omplen de tristesa. La pageseta del mas s'és fet senyora, si vol ser reina dels aduldors no pot pas ser reina de la naturalesa.⁹²

Pel que fa als poemes, Saleta se cenyeix, exclusivament, al tema amorós. A «Coses del cor» el jo poètic expressa, com és obvi, els seus sentiments envers l'estimada:

I afalagueu-la a tothora
amb claror, aroma i cançons

90. Felip de SALETA. «Lo mirall del riu». *La Renaixensa*, núm. 19 (1 de novembre de 1872), p. 243.

91. Felip de SALETA. «Lo rei encantat». *La Renaixensa*, núm. 24 (15 de gener de 1873), p. 314.

92. Felip de SALETA. «La pageseta del mas». *La Renaixensa*, núm. 15 (20 de juliol de 1873), p. 177.

que així desdenyarà sempre
 lo cantar dels rossinyols,
 la llum dels astres més dolços,
 de son bell jardí les flors
 i tot lo que meu no sia
 perquè amb mi ja en tindrà prou.⁹³

Altrament, a les dues composicions breus, englobades amb l'epígraf «Poesies», contraposa l'amor dels joves i el dels ancians. De manera similar, la narració «Lo meu paradís» tracta dels efectes que produeix el sentiment amorós al protagonista i com canvia la seva percepció de la natura, que esdevé idíl·lica, talment com si es trobés al mateix cel:

Un cop lo vaig sentir, sa existència misteriosa va reformar lo meu esperit. Les nebulositats indefinibles que em rodejaven se convertiren en celestials creacions encantadores: la terra desaparegué amb ses espines y barrancs, oferint ales al meu amor per a sostenir-me al costat del meu amor, que, radiant de gloria, s'estava damunt d'aqueix espai a on cada planeta que constantment segueix les lleis de les harmonies, sembla un gra d'arenas escampades per l'aire: los núvols transparents, vestals de l'infinit, s'esqueixaren i s'apartaren fent-me pas tot somrient-me amb rialles de llum; i un món tot nou, ni somiat sisquera, sorprengué delitosament los meus sentits que, embadalits i satisfets, contemplaven horitzons més amples i més bonics que tots los somnis d'esperança, plens de claror divina i d'harmonies celestials.⁹⁴

La darrera col·laboració de Saleta a *La Renaixensa* que comentem ens apropa al vessant més polític de l'autor. A «Correspondència» se serveix del gènere epistolar per a presentar als lectors un viatge a Navarra. Les descripcions dels pobles per on passa (Tudela, Olite, Pamplona...) i el rastre català que hi troba (Joan II, el Príncep de Viana...) són el punt de partida per a comparar Catalunya i Navarra; fixem-nos, per exemple, en les consideracions que fa sobre el règim polític, econòmic i civil:

93. Felip de SALETA. «Coses del cor». *La Renaixensa*, núm. 9 (15 de febrer de 1875), p. 326.

94. Felip de SALETA. «Lo meu paradís». *La Renaixensa*, núm. 8 (15 de maig de 1872), p. 95.

A part de que en lloc com Catalunya s'observa un esperit de renaixement que atrau per sa legitimitat, imposa per sa grandesa i confon per son progrés; a part de que aquí, en Aragó i en les províncies no es descobreix més que una dèbil manifestació del moviment extraordinari que es va realitzant en la nostra terra, encarnant-se en sa indústria, en son comerç, en sa literatura, en sa ciència, sempre en sa activitat tan assombrosa com especulativa.⁹⁵

Els articles a La Bandera Catalana

Felip de Saleta també va col·laborar a *La Bandera Catalana*, un setmanari deutor de *La Gramalla* però que donava més protagonisme al terreny literari en detriment del polític, amb poemes i articles. La revista, dirigida per Josep Fiter i Inglés, va editar vint-i-quatre números entre el gener i el setembre de 1875 i entre les signatures hi trobem les d'alguns dels col·laboradors de les publicacions que fins ara hem comentat com Josep Roca i Roca, Francesc Pelai Briz o Àngel Guimerà.

Les composicions poètiques de Saleta se circumscriuen a la temàtica amorosa i no representen cap novetat substancial respecte a les que fins llavors havia donat a conèixer: «Innocents!» destaca per la identificació que es fa del paradís celestial amb el món que envolta els amants; «En lo pont» evidencia un interès pels fenòmens d'ultratomba, mentre que «Cantars» són un conjunt de quartetes que expliciten, mitjançant el recurs de la comparació, l'amor que sent el jo poètic cap a l'estimada tal com s'evidencia en la quarteta que transcrivim: «Jo voldria ser aureneta / fent lo niu al teu costat, / con tal de que, hermosa meva, / no retornés l'estiu mai».⁹⁶ També és possible que Saleta s'hagués servit del pseudònim «N. J. Pousan» ja que els poemes signats per aquest autor, tant temàticament com expressiva, recorden els de l'autor calellenc.⁹⁷

95. Felip de SALETA. «Correspondència». *La Renaixensa*, núm. 34 (22 de setembre de 1876), p. 113.

96. Felip de SALETA. «Cantars». *La Bandera Catalana*, núm. 16 (1 de maig de 1875), p. 125.

97. A fi d'exemplificar aquesta afirmació, transcrivim la darrera estrofa del poema «Per què?...»: «I après que tu em responguis, estimada, / enmig ton front serè / donant-te, ple d'amor, una besada, / t'explicaré el secret». Citem de N. J. POUSAN. «Per què?...». *La Bandera Catalana*, núm. 15 (24 d'abril de 1875), p. 119.

Molt més interessants són els dos articles de Saleta, que tracten del fenomen de la Renaixença (que identifica amb el substantiu «Renaixement»). A «Diferències», el defineix com «un moviment d'idees i de sentiments» i n'assenyala la finalitat: «tingui la nostra província vida pròpia, la vida de les nostres tradicions, de les nostres costums, de les nostres lleis, de nostre caràcter peculiar, del nostre especials llenguatge, i en una paraula, de tot l'essencial que, sense coartar la vida de los demés, constitueix nostra manera de viure i de sentir».⁹⁸ Ara bé, per arribar a assolir aquest objectiu es poden seguir diversos camins, alguns «ja esborrats de tan vells». Tanmateix, «lo mal de molts catalanistes és la sobra de vanitat i la falta de coneixements» i que singularitza en els representants del català acadèmic, qualificats de «rates sàvies», i els seus productes: «després d'haver escrit quatre mots estranys que ningú entén amb una combinació infernal que mai ha sigut organització del llenguatge català».⁹⁹ Altrament, a «Dos sistemes» rebla el clau en les maneres distintes d'entendre el moviment renaixencista: l'única vàlida és la que es basa «en la llei de la història; en lo progrés de les societats i en la naturalesa dels idiomes» alhora que menysté els autors que proposen un model de llengua literària que s'aferra al passat i que esdevé un «medi de provar sa erudició», sense tenir en compte que l'ús que fa la societat de l'idioma i el contacte amb la modernitat «va reformant insensiblement adoptant-t'ho gradualment a les noves necessitats, als nous desitjos i a la nova situació de cada situació». Una premissa que exemplifica amb el món del teatre, amb Frederic Soler com capdavanter d'uns dramaturgs que reflecteixen en els escrits el parlar de la seva ciutat nadiua:

Carola Duran, a més, ens va comunicar que havia comprovat que el catàleg de la Bibliothèque National de France no contenia cap autor amb el nom de Pousan. De tota manera, Joan Torrent i Rafael Tasis (*Història de la premsa catalana*, vol. I. Barcelona: Bruguera, 1966, p. 189) afirmen que «una particularitat d'aquest setmanari és que, al contrari de totes les publicacions catalanes de l'època, no admetia pseudònims, i, calia, per tant, que els autors publicats signessin llurs treballs amb nom i cognoms».

98. Felip de SALETA. «Diferències». *La Bandera Catalana*, núm. 14 (17 d'abril de 1875), p. 107.

99. Felip de SALETA. «Diferències», p. 107-108.

si en Pitarra i els demés autors dramàtics per compte de constituir en l'escena una corrent directe entre els actors i el públic, haguessen truncat per medi d'un llenguatge desconegut l'espontaneïtat de la comprensió dels espectadors, estem segurs de que el teatro català solament haguera sigut patrimoni de contades persones.¹⁰⁰

La consolidació d'un poeta romàntic: *Guspines*

A inicis de 1875 es va editar el volum de poesies de Felip de Saleta, *Guspines*.¹⁰¹ Fent honor al títol, es tractava d'un recull de vuitanta poemes, generalment breus, i que no havia publicat anteriorment a cap revista. De fet, més que un recull perfectament estructurat, donava a la impremta, tal com assenyala el subtítol, una «col·lecció de poesies originals», que hem d'entendre com la voluntat de presentar als lectors una mostra de textos inèdits. La dedicatòria del llibre, a la jove calellenca Maria de la Concepció Cabot i Bravet, ja ens avança quina en serà la temàtica predominant: «Davant de mon cor ta imatge; davant d'aquest llibre, verb de mon cor, ton nom, verb de ta imatge; nom i imatge que constitueixen l'amor de ton Felip».

Guspines s'obre amb un interessant pròleg en què Saleta reflexiona sobre qüestions de teoria literària. D'entrada, hi exposa els motius pels quals l'ha redactat: «I me l'escric jo mateix, per la senzilla raó de que ningú, excepte d'algun íntim amic (que ja no tinc) pot comprendre millor les intencions que sempre m'han inspirat»;¹⁰² i assenyala una de les lectures recurrents a l'hora d'escriure els poemes: Heine, un poeta que, com és sabut, va reelaborar la majoria de temes romàntics. Saleta també teoritza sobre el fet poètic i, a parer seu, les tres

100. Felip de SALETA. «Dos sistemes». *La Bandera Catalana*, núm. 19 (22 de maig de 1875), p. 147-148. Sobre la qüestió vegeu Mila SEGARRA. *Història de l'ortografia catalana*. Barcelona: Empúries, 1985, p. 225.

101. El títol del recull de Saleta és el mateix que farà servir Narcís Oller a les sèries de textos aforístics que veuran la llum, majoritàriament, en diverses publicacions barcelonines entre 1887 i 1901. Vegeu, sobre el tema, Xavier VALL. «Els aforismes de Narcís Oller com a imatge de l'escriptor». A: Ramon Panyella i Jordi Marrugat (ed.). *L'escriptor i la seva imatge. Contribució a la història dels intel·lectuals en la literatura catalana contemporània*, p. 121-159.

102. Felip de SALETA. *Guspines*. Barcelona: Imprenta de la Renaixensa, 1875, p. VI.

maneres d'acabar-lo: la lírica, que «suposa la influència exclusiva dels instints morals, la ignorància completa dels fenòmens exteriors»; la descriptiva, que «suposa la carència de passions al mateix temps que la de coneixements profundos»; i la filosòfica, que «imprimeix a ses manifestacions la direcció, no de l'instint i de l'atzar, sinó la de veritat i de la realitat».¹⁰³ Com bé reconeix, la seva proposta poètica no acaba d'encaixar amb cap dels models descrits: no és lírica, «perquè ja no acerto a somiar contínuament», ni descriptiva perquè «tampoc me sé avenir a concretar-me en la descripció de lo que em rodeja» ni filosòfica perquè «introdueix mon pensament per tot arreu amb l'objecte de sorprendre les intencions dels homes, les causes dels sers, i les relacions de l'Univers».¹⁰⁴ Per tot plegat, Saleta defineix la seva poesia com una prolongació del món interior, l'«estat constant de la meua naturalesa», i que té el seu correlat en el món exterior: «Plenes d'un lirisme fugitiu, quan ma reflexió s'adorm de pur cansada: me sembla que se li pot permetre reposar una estona amb tal que aquest repòs li serveix per a reforçar-se més en son camí. Plenes de realitat al moment en què mon esperit se desperta».¹⁰⁵ El pròleg, a més, esdevé una defensa del català com a llengua literària, tema que ja havia tractat a *La Gramalla* i a *La Bandera Catalana*, ara amb una argumentació més de caire sentimental manllevada de Heine, que considerava la llengua alemanya com l'essència de la nació —fet que encaixava amb els sentiments dels joves renaixentistes—¹⁰⁶ i que Saleta sintetitza en els següents termes: «per quina raó no ho haig de verificar-ho amb lo llenguatge que guarda més estreta connexió amb mon cor i mon cap, amb lo llenguatge, podem dir, instintiu de ma naturalesa, perquè sosté més íntima i directa comunicació amb mes facultats?».¹⁰⁷ Alhora l'autor calellenc critica el model lingüístic que Mila Segarra ha anomenat «català acadèmic de tradició antiga» —els «partidaris d'un llenguatge únic a tot el territori lingüístic, la qual cosa els conduïa a ressuscitar

103. Felip de SALETA. *Guspíres*, p. IX-X.

104. Felip de SALETA. *Guspíres*, p. XI.

105. Felip de SALETA. *Guspíres*, p. XI.

106. Vegeu Carola DURAN. «Les propostes de *La Renaixensa* (1871-1880)», p. 244-245.

107. Felip de SALETA. *Guspíres*, p. XIV.

grafies i mots de l'etapa clàssica de la nostra literatura»¹⁰⁸ i acusa els seguidors de potenciar «les armes del ridícul i de la inconseqüència» en tant que «apel·len als esforços més singulars i extraordinaris per a intercalar en ses composicions paraules que sorprenen per los incomprendibles giros que atordeixen per lo estranys»;¹⁰⁹ no en va parteixen «del modo més pròxim al que es trobava en la plenitud de ses glòries» i, per tant, qualifica els seus treballs de «barreja de tots los avorts de mesquines vanitats».¹¹⁰ En canvi, i com no podia ser d'altra manera, Saleta s'alinea amb els defensors del «català que ara es parla» perquè la seva proposta neix de l'oralitat i els escrits, per tant, reflecteixen el català parlat pel poble: «emmotllem, doncs, lo nostre llenguatge a les nostres necessitats; estudiem sa construcció per a major claredat i major facilitat en comprendre'l i fer-lo comprendre».¹¹¹

Guspíres va interessar vivament Joan Sardà, que en va publicar una extensa ressenya a *La Renaixensa*. La primera part del text, la dedica a comentar l'ús que feien els jocfloralescos del gènere del romanç i de la rima assonant; contràriament, n'aconsellava la composició breu (les composicions de quatre a deu versos d'art menor) tal com ho havia fet Saleta. No en va el nostre poeta, tot i que va emprar diverses formes mètriques, mostrava una certa preferència pels quartets, el metre curt i la rima consonàntica. De tota manera, el crític remarcava la imperfecció expressiva dels poemes de l'autor a causa de la seva joventut i de la dificultat per a treballar una forma tan sintètica i que comptava amb una escassa tradició en la literatura vuitcentista, «amb sols que es prengue la paciència de subjectar ses obres a un detingut treball de llima que en puleix i afine la superfície».¹¹² De l'aplec, en canvi, en valorava la llegibilitat i la credibilitat del discurs poètic, «enmig de tot, apareix sempre clara i intel·ligible la idea que pretén expressar en ses composicions»,¹¹³ producte de l'escàs retoricisme de què se serveix Saleta. D'una gran utilitat és la classificació que proposa Sar-

108. Mila SEGARRA. *Història de l'ortografia catalana*, p. 224.

109. Felip de SALETA. *Guspíres*, p. XV.

110. Felip de SALETA. *Guspíres*, p. XVI-XVII.

111. Felip de SALETA. *Guspíres*, p. XVIII-XIX.

112. Joan SARDÀ. «Bibliografia». *La Renaixensa*, núm. 13 (15 d'abril de 1875), p. 480.

113. Joan SARDÀ. «Bibliografia», p. 480.

dà de les poesies de *Guspines* en tres grups, estretament relacionats: subjectives, objectivofilosòfiques i satíriques. El primer l'integren les composicions que tracten de la intimitat, «manifestacions breus de l'estat moral del autor en determinat instant»; el segon mostra l'observació del que és extern, «impressions formades en la contemplació de la naturalesa moral dels altres»; el tercer, que deriva de l'anterior, palesa una «càustica censura de certs vicis, de certs defectes socials, de certes preocupacions estranyes que són manifestacions de l'economia moral de l'home». Per a Sardà, el primer grup és poc original ja que, amb Heine de referent, no hi detecta una nova manera de pintar els sentiments; altrament, el segon revela, encara més, la manca d'originalitat, amb uns poemes que parteixen d'un model concret, Ramón de Campoamor, i, per tant, «nos succeeix al llegir-ne algunes lo mateix que quan se veu una persona que un ja ha vist abans però que no es recorda bé qui és»;¹¹⁴ el tercer, en canvi, és el més recixit perquè hi ha una «veritable intenció, observacions fines, ironia ben trobada»¹¹⁵ i reclama a l'autor que es dediqui al conreu d'aquest gènere.

Com exposa Saleta al pròleg, i corrobora Sardà a la ressenya, l'amor —i la manera com aquest sentiment influeix en l'estat anímic del jo poètic— és el tema predominant a *Guspines*. Vegem-ne unes mostres. Hi ha, per exemple, poemes que tenen com a ascendent Augusto Ferrán —influència que també recullen Josep Anselm Clavé i Joaquim M. Bartrina— en què la presentació del contingut intimista té en compte valors com la brevetat o la suggestió; serien els casos de «Dos flors esfullades» o «Segones flors»: «Entre les flors, unes passen / al cap de poc i altres trigant; / i al fi, siguen les que siguen, / amb la mort totes s'enllacen».¹¹⁶ Pel que fa al motiu del desengany, que s'accentua pel fet de no poder desistir d'estimar, és present a poesies com «Enganys del cor», «No ho entenc», en què se serveix de l'oposició barroca entre el foc i la neu: «I enmig de tanta estranyesa / voler comprendre jo intento / com la neu, amb sa feresa, / més atractius té i tendresa / que la flama que jo sento»;¹¹⁷ o «Comparacions» amb una

114. Joan SARDÀ. «Bibliografia», p. 481.

115. Joan SARDÀ. «Bibliografia», p. 481.

116. Felip de SALETA. *Guspines*, p. 21. Agraïxo a Josep M. Domingo aquesta observació sobre Ferrán.

117. Felip de SALETA. *Guspines*, p. 29.

nova antítesi, en aquest cas més innovadora: «L'onada és, doncs, l'esperança; / i la platja el desengany».¹¹⁸ També hi ha els tòpics romàntics de l'esclavitud de l'amor, que tracta a «És diferent», i de la mort per amor, que apareix a «Il·lusions», «Olvit» o «Incertitud»: «Prop teu goso, però em moro: / lluny del teu visc, però sofrec. / Ah! viuré per sofrir, nina, / o per viure moriré».¹¹⁹ O la impossibilitat d'estimar a «Tu i jo», que es clou amb una imatge que ens anticipa a la que farà servir Guimerà a la seva celebrada tragèdia *Mar i cel* (1888): «Ton cor, nineta, d'innocència en ales / busca esperances; i mon cor glaçat, / amb les ales pel dubte, trist, rompudes / busca el mar dels records: Tu el cel; jo el mar».¹²⁰ O la reflexió entorn del fenomen amorós a «Dues ànimes», «Somnis necessaris», o «Somniem?», amb uns versos finals que recorden els del conegut poema de Verdaguer «Vora la mar», escrit el 1883: «Mes que dic! Sense onades la mar, nina, / d'un univers tot mort fóra mirall: / tant, tant d'amor del cap fora etern somni / i ha de viure despert, nineta, el cap!».¹²¹ Paga la pena esmentar també un remarcable autoretrat, «Paciència», que finalitza amb un vers lapidari: «visc la vida real massa sovint».¹²² Per últim, assenyaalem que hi ha un parell de composicions que duen, significativament, el títol de «Traduccions d'en Heine».

Ara bé, com ja indicava Sardà, no tots els poemes de *Guspíres* poden adscriure's a la temàtica amorosa. De caire moral és «A un nen» en què el jo poètic s'adreça a un infant advertint-lo dels perills que l'envolten en el futur: «I per què, per què esta vida / de tal manera ens fa la guerra? / per què sempre la mentida / nos sembla que, maleïda, / domina en aquesta terra?».¹²³ La crítica social que trobem en aquests

118. Felip de SALETA. *Guspíres*, p. 50.

119. Felip de SALETA. *Guspíres*, p. 35.

120. Felip de SALETA. *Guspíres*, p. 37.

121. Felip de SALETA. *Guspíres*, p. 63. Els versos de Verdaguer a què fem referència són: «Per què escriure més versos en l'arena? / Platja del mar dels cels, / quan serà que en ta pàgina sencera / los escriuré amb estels?». Citem de Jacint VERDAGUER. *Flors del Calvari*. A: Isidor Cònsul i Joaquim Molas (ed.). *Poesia i. Totes les obres*, volum III. Barcelona: Proa, 2005, p. 1124-1125.

122. Felip de SALETA. *Guspíres*, p. 60.

123. Felip de SALETA. *Guspíres*, p. 28. El model d'aquests poemes morals podria ser, com bé apuntava Sardà, Campoamor. Caldria dur a terme un estudi comparatiu entre aquest poeta i Saleta; una tasca que deixem per a un futur treball.

darrers versos s'estén als poemes «La llei», «La vida», «La felicitat», «Egoisme», «Dormir en pau», «Enveja», «Lleugeresa», «Coses dels hòmens», «Fraternitat universal» (amb una abrandada proclama contra les guerres) i «Paradoxa», una de les poesies que reproduïx Sardà a la ressenya, amb un vers final contundent, «quants homes sense cor viuen!». ¹²⁴ Potser el més interessant dels poemes morals és «Vanitas vanitatum» a propòsit de l'evolució de les societats, amb referències puntuals a Empúries, i que conté una sentència final que recorda els articles publicats a les revistes coetànies: «I així, los hòmens i els pobles / olviden, sens cap esmena, / que la vida és la cadena / de fets grans i fets innobles». ¹²⁵

Quant a les poesies que Sardà anomena satíriques, tot i que potser seria millor qualificar-les simplement d'humorístiques, podríem destacar «Coses que passen», una recreació del mite shakespearà de Romeo i Julieta; «Cansanci», en què parodia l'episodi de la creació divina: «Després de crear el seu, crec amb set dies, / Déu, sent Déu, descansa, / jo he creat amb un dia un món d'ensomnis... / bé em toca reposar!», ¹²⁶ i «Mos amics», que el crític també raporta, una visió irònica de l'amistat mitjançant la figura d'un jove poeta (el mateix Saleta) a qui els amics demanen que els regali el recull publicat perquè no volen comprar-lo.

A banda de la ressenya de Sardà que hem comentat, Francesc Miquel i Badia també va dir la seva al *Diario de Barcelona* a propòsit de *Guspíres*. Al comentari, remarca, d'entrada, l'interès que li desperta el recull de Saleta tot i la seva vàlua desigual: si bé hi ha «poesías bien sentidas y versificadas con sencillez en las que prevalece un pensamiento interesante», d'altres, revelen una certa inexperiència, «que el autor podrá corregir con el estudio y sobre todo con el trato de los poetas clásicos antiguos y modernos, nacionales y extranjeros». La crítica incideix, sobretot, en la pressa de l'autor a l'hora de confegir l'aplec: «el ansia de formar un libro, el deseo de ver en letras de molde lo que se ha compuesto mueve a algunos jóvenes autores a precipitarse en ordenar una colección de versos inclinándoles a escribir a todas

124. Felip de SALETA. *Guspíres*, p. 79.

125. Felip de SALETA. *Guspíres*, p. 45.

126. Felip de SALETA. *Guspíres*, p. 80.

horas y sobre todo».¹²⁷ Per acabar el comentari de *Guspires*, indiquem que Francisco M. Tubino va esmentar Saleta a *Historia del Renacimiento literario contemporáneo en Catalunya, Baleares y Valencia* (1880), conjuntament amb Manuel Angelon, Josep Roca i Roca, Artur Masrriera o Josep Serra i Campdelacreu; uns noms que, malgrat l'escassetat de la seva producció, «el Parnaso provincial no puede mirar con indiferencia».¹²⁸

Una anàlisi del sentiment amorós: *Fantasies*

La darrera obra publicada per Saleta va ser el recull de proses *Fantasies*. El volum s'obre amb una dedicatòria al diplomàtic Julián de Mendieta de Ortega, datada a Madrid el 26 d'abril de 1876. Especialment interessant és la citació de Heine que l'encapçala i que transcrivim: «Jo escriuré mos amors i mos desenganys, ma fe i mos dubtes, ma ternura i ma ironia». En efecte, l'autor ja ens apunta el tema central de *Fantasies*: les múltiples facetes d'una relació amorosa. O millor dit, del sentiment amorós. Completen, a manera d'inici, unes «cites amb ribets de pròleg», un compendi en què Saleta reflexiona tant sobre el sentit de la poesia com el de la figura femenina; a tall d'exemple, reproduïm la citació de Goethe, d'una punyent ironia: «Per a què tot-hom admirí ma obra, faré de manera que ningú l'entenga»; i la d'un llibre desconegut, *Ŷo*: «La dona gosa tant elevant-nos fins al cel com contemplar-nos caiguts, per culpa d'ella, en un abisme; jo tal vegada perquè sento ses impressions, goso tant pujar fins al idealisme com descendir fins a lo més prosaic».

127. FRANCESC MIQUEL I BADIA. «Versos catalanes. I. Salabrugas, por María de Bell-lloch. II. Avant, por D. Apeles Mestres. III. Lo llibre del cor meu, por D. Francisco Pelayo Briz. IV. Guspires, por D. Felipe de Saleta y Cruixent». *Diario de Barcelona*, 27-IV-1875. Agraïxo a Ramon Panyella i Ferreres que m'hagi fet arribar una còpia de la ressenya de Miquel i Badia.

128. FRANCISCO M. TUBINO. *Historia del Renacimiento literario contemporáneo en Catalunya, Baleares y Valencia*. Madrid: Imprenta y Fundación de M. Tello, 1880, p. 620.

Fantasies — «veus aquí mes fantasies: records d'il·lusions passades i d'esperances perdudes»¹²⁹, indica el protagonista— consta de seixanta-un capítols breus. Ara bé, creiem que aquests apartats, aparentment inconnexos, llegits amb deteniment retraten una història d'amor i desamor.¹³⁰ Fixem-nos, si més no, en el paràgraf inicial en què es mostren els sentiments del narrador:

Jo tinc un cementiri dintre mi. També, quan lo desengany remou la meua ànima, les tombes de mes il·lusions perdudes i de mos records s'obren de bat a bat, i ma raó assentada soberanament enmig de tantes ruïnes, en lo cementiri de mon cor, contempla amb poderosa voluntat com les fantasmes van sortint i com obren amb tota llibertat a manera deombres evocades, gràcies a un poder meravellós.¹³¹

L'explicació de l'estat de desolació a què ha arribat el jo poètic serà el motiu central de *Fantasies*, un individualisme propi del moviment romàntic. Per aquest motiu se'ns fa difícil qualificar el llibre d'aplec de poemes en prosa a la manera dels *Petits poèmes en prose* o *Le Spleen de Paris* (1862), de Charles Baudelaire: no hi detectem, per exemple, un especial interès per la creació d'un llenguatge líric, ple d'imatges i de musicalitat, potser el tret més representatiu del gènere.¹³² Quant a la història, s'inicia amb l'enamorament del protagonista (del qual no arribarem a conèixer mai el nom) d'una jove i que s'identifica amb diversos elements del paisatge (els ocells, la lluna...) o amb un pastor que canta cançons d'amor. En aquests capítols —que recorden passatges de la primera obra de Saleta, *Julio*— el narrador mostra la seva alegria per la correspondència del sentiment amorós des d'un punt de vista típicament romàntic (amb els inevitables cants a la lluna

129. Felip de SALETA. *Fantasies*. Barcelona: Imprenta de la Renaixença, 1876, p. 15.

130. Haro suposa que el llibre podria tenir com a punt de partida fets reals: «És molt probable que tornés a tenir algun desengany amb alguna dona, així ho [mostra] en algunes de les composicions, i aquest cop, la dedicatòria no és amorosa, sinó solament afectuosa». Citem de Pelegrí HARO i PERICH. «Aproximació a Felip de Saleta, un poeta calellenc de la Renaixença catalana», p. 40.

131. Felip de SALETA. *Fantasies*, p. 12.

132. Vegeu sobre el tema Paulí ARENES i SAMPERA. *Una aventura poètica moderna. El poema en prosa en la literatura catalana moderna*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.

plena): «excitat, nina, per ta passió, crec que somnio a totes hores. La sang de mes venes me bull contínuament; los nervis se'm crespen: me sento capaç de confondre a tots mos enemics i proclamar-te reina de la terra».¹³³ La joia d'amar provoca que tot el que l'envolta li recordi l'estimada: la blancor de les onades, la seva pell; el cant del rossinyol, la seva harmoniosa veu. Una relació que s'emmarca en un ambient propi —i no és cap novetat en la producció de Saleta— d'un lloc plaent: «los marges verdejaven: les flors, tot mirant-se en lo riu, li brindaven flaires delicades; los aucells, tot refilant agradosos, li cantaven cançons; los aires, tot divagant contents, besaven a les floretes i orejaven als aucells».¹³⁴ Hi ha, però, també un record per a un primer amor dissortat: «L'enyorança havia mort a ma pobra estimada; a ma estimada que vegé, en ma ausència, esfullar-se una a una les flors i les fulles de la corona de sos amors».¹³⁵ A partir del capítol XXXII entrem ja en una nova fase de la història: la gent fa saber al protagonista l'engany de què és objecte per part de l'estimada. La certesa de l'afirmació fa que la maleixi i aquella antiga idealització adquireix ara tonalitats negatives: «avui t'he vist ta vanitat: avui has clavats crudelment una terrible punxa en mon cor, que et creia innocent i senzilla com un somriu d'àngel».¹³⁶ I seguint una contraposició típica del Barroc —i recurrent, com hem vist, en la poesia saletiana— considera que l'amor ha passat de les flames a la tramuntana gelada.¹³⁷ Només resta una sortida a aquest patiment i no és altra que la venjança:

Massa càstigs que tindràs. Quan tots dos ja estiguem en lo cementiri, al ser mitjanit, los morts abandonaran ses tombes per esbargir-se entremig de les bruixes que ens vindran a visitar, i tu no gosaràs sortir perquè jo m'estaré prop de ta fossa com terrible sentinella que et confondrà i aterrarà amb sa presència.¹³⁸

133. Felip de SALETA. *Fantasies*, p. 29-30.

134. Felip de SALETA. *Fantasies*, p. 36.

135. Felip de SALETA. *Fantasies*, p. 43.

136. Felip de SALETA. *Fantasies*, p. 52.

137. Val a dir que Saleta va aprofitar passatges de textos publicats anteriorment per a tractar amb més deteniment alguns episodis. El manlleu més evident és el de la balada «L'arbre de la fada», apareguda a *La Renaixensa*, en què el nou desenllaç fa més explícit l'abandonament que sofreix la persona estimada per part del seu amant.

138. Felip de SALETA. *Fantasies*, p. 60.

La superació d'aquest tràngol, seguint les petges de Heine, seran les activitats que impliquin la integració del narrador — convertit en un intel·lectual — en el món que li ha tocat viure: «és hora de que em dedica una temporada a la vida de la intel·ligència, estudiant històries d'homes, institucions i pobles que cada autor pinta a sa manera, com ho fan les dones en totes les coses».¹³⁹ En conseqüència, es lliura apassionadament a la defensa de les seves idees polítiques i socials. I, per aquest motiu, Saleta dedica els capítols finals de *Fantasies* a exposar l'ideari del protagonista, que coincideix, fil per randa, amb el que havia exposat al llarg de la seva obra periodística. Per exemple, la crítica als intel·lectuals que menyspreen el moviment de la Renaixença:

Després d'entusiasmar-me amb l'esperit que sento remoure en nostra terra, ja en literatura, ja en art, ja en ciència; després de creure ma passió provincialista que en Catalunya hi havia bons literats, bons artistes i hasta savis, al repassar les revistes de Madrid sobre el moviment intel·lectual d'Espanya em trobo sense cap geni català... Infeliç de mi, no em recordava que els romans judicaven bàrbaros a tots los que no eren romans.¹⁴⁰

També hi ha capítols dedicats a comentar el paper de les revolucions científiques en el progrés de la humanitat o la crítica a la política caciquista i corrupta. *Fantasies* finalitza, tanmateix, amb una nova reflexió sobre la pervivència del sentiment amorós:

Lo foc del cor, aquell foc que il·lumina a l'esperit fins als dominis dels somnis més meravellosos, s'apaga ben prompte i l'abandona en lo món de la realitat, en aquell en què les flors se desfullen rodejades d'espines, les estrelles s'amaguen confoses per una resplendor violenta i el concert d'aromes i cantars se perden entremig de sorolls repugnants.¹⁴¹

139. Felip de SALETA. *Fantasies*, p. 68-69. Albert Béguin (*El alma romántica y el sueño*, p. 396) assenyala que «a menudo [Heine] llega a temer los abismos de su propio ser, que ya no tienen para él ese carácter sagrado que les daba el romanticismo: entonces considera esas profundidades como el lugar de un peligroso aislamiento, de un sueño del cual aspira a evadirse. De este modo se vuelve hacia la acción, hacia la realidad social y política».

140. Felip de SALETA. *Fantasies*, p. 69.

141. Felip de SALETA. *Fantasies*, p. 75-76.

La recepció de *Fantasies* entre la premsa coetània va ser encara més escassa que la de *Guspires*. Joan Sardà, novament des de *La Renaixensa*, en remarcava les similituds temàtiques amb el primer llibre. Per al crític, Saleta construeix un volum en què predomina la poesia íntima, idealista i lírica, partint dels models que li forneixen Richter i Heine; encara que rep «amb satisfacció la recient obra del Sr. Saleta», no s'està d'avisar que «les simpaties que ens inspira aquest gènere literari, sense fer-nos desconèixer los perills a què l'exposen la futilitat i el conceptisme, perills de què no han sapigut lliurar-se sempre ni els mateixos mestres».¹⁴² També sobre *Fantasies* escrivia sintèticament un anònim comentarista, V., a *La Ilustración Española y Americana*: «Lindísimas composiciones en dialecto catalán contiene este lujoso folleto, cuya adquisición recomendamos a los amantes de la bella literatura provenzal. Su autor es un joven poeta que ha sabido conquistarse un lugar ventajoso entre los vates catalanes».¹⁴³ Uns mots elogiosos que, sens dubte, deuriem encoratjar Saleta a prosseguir una obra literària que, dissortadament, va quedar truncada, de manera definitiva, nou mesos després.

142. Joan SARDÀ. «Bibliografía». *La Renaixensa*, núm. 2 (28 de febrer de 1877), p. 141.

143. [V.]. «Libros presentados». *La Ilustración Española y Americana*, núm. 2 (15 de gener de 1877), p. 40.